

La Famosa

REVISTA D'OPINIÓ I INFORMACIÓ LOCAL ARTESA DE LLEIDA

Número 326

SETEMBRE - OCTUBRE 2023

P.V.P. 3€

FESTA DE LES CASSOLES

**NOU MURAL DE LA PROTECTORA D'ANIMALS
A LA PARET DE L'ESCOLA ELS TIL·LERS**

SUMARI

Pòrtic	3
Actualitat Artesenca	4
<i>J. Ma Esteve / Fotografies: J. Ma Esteve, M. À. Florensa, J. Gallart i Silvia Roca</i>	
Concurs de cassoles de tros	10
<i>J. Ma Esteve / Fotografies: J. Ma Esteve, J. Gallart</i>	
Activitats del Casal de jubilats	12
<i>La Junta</i>	
Cartells amb eslògans	13
<i>Escola els Til·lers</i>	
Trobada de la quinta del 1954	13
<i>Coordinadors trobada quinta 1954</i>	
Sabem perdonar?	14
<i>Parròquia d'Artesa de Lleida</i>	
Poesia: La cançó de la terra	14
<i>M. Assumpció Cornadó Lladó</i>	
Caliu científic artesenc. Aliatges alumini i magnesi	15
<i>Joel Minguet López</i>	
Petites joies del patrimoni etnològic d'Artesa	19
<i>La Redacció i Fotos: Josep Gallart</i>	
Domus Domini. Cellers visitables	20
<i>Miquel Carrera Castellví</i>	
Fauna del terme: Esparver cendrós	21
<i>Isidre Drudis Bellmunt</i>	
Pensaments i reflexions	22
<i>Antoni Garrós Solé</i>	
Un raconet d'Artesa	22
<i>Àngels Florensa</i>	
La cara amagada del recinte firal	23
<i>Néstor Serra Domènech</i>	
Halloween o La Castanyada	24
<i>Maria Lluïsa Berjes Queraltó. Fotos: Arxiu de La Femosa</i>	
La maldat humana	25
<i>Josep M. Forcada Casanovas</i>	
La rereguarda a Artesa de Lleida (1937-1938)	26
<i>Josefina París Mor</i>	
Les lleis de protecció, subvencions i incompliments	30
<i>Eulàlia Solà Miró</i>	
Felip Domenech <i>In Memoriam</i>	32
<i>La Redacció</i>	
Cròniques del C.F. Artesa. Temp. 2023/2024	36
<i>Eudald Pijuan Mor / fotografies: CF Artesa de Lleida</i>	
Ho hem llegit a... ..	39 i 42
Entreteniments	40
<i>Miquel A. Navarro, Albert Batiste i Lluís Gil</i>	
Telèfons i horaris d'interès/Solucions als entreteniments ..	43
Imatges d'actualitat	44

LA FEMOSA
AGRUPACIÓ CULTURAL - ARTESA DE LLEIDA

Edita

Agrupació Cultural La Femosa
Carrer dels Gallarts, 7
25150 Artesa de Lleida (Segrià)
lafemosa.artesalleida.cat
lafemosaartesadelleida@gmail.com

Direcció i coordinació

Josep Gallart Fernàndez
Lluís Gil Fontanet
Felip Gallart Fernàndez

Col·laboradors i col·laboradores

Albert Batiste Bonet
Maria Lluïsa Berjes Queraltó
Miquel Carrera Castellví
Assumpció Cornadó Lladó
Felip Domènech Costafreda
Isidre Drudis Bellmunt
Escola Els Til·lers
Josep Ma Esteve Muñoz
Ma Àngels Florensa Bertran
Felip Gallart Fernàndez
Josep Gallart Fernàndez
Antoni Garrós Solé
Lluís Gil Fontanet
Junta del Casal de Jubilats
Joel Minguet López
Miquel Àngel Navarro
Josefina París Mor
Parròquia d'Artesa de Lleida
Eudald Pijuan Mor
Néstor Serra Domènech
Eulàlia Solà Miró

Fotografies

Josep Ma Esteve Muñoz
Ma Àngels Florensa Bertran
Felip Gallart Fernàndez
Josep Gallart Fernàndez

Correcció de textos

Eulàlia Solà Miró

Maquetació i impressió

Impremta Payà, Lleida

La Femosa, 2ª època
Número 326
Setembre - octubre 2023
DLL 264-1981
ISSN 2339-7365
P.V.P. 3 euros

Els articles que apareixen a les pàgines de La Femosa reflecteixen únicament l'opinió de llurs signants.

Amb el suport de:

Ajuntament
d'Artesa de Lleida

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS
Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Generalitat
de Catalunya
Departament
de la Presidència

Diputació de Lleida
La força dels municipis

PORTIC

Aquest 8 de setembre de 2023 s'han complert els deu anys de la mort de l'enyorat Felip Domènech i Costafreda. Si hi ha una voluntat generalitzada a Artesa de Lleida, una idea que uneix els seus habitants i la totalitat de les seves institucions, és la necessitat de recordar i enaltir la seva figura. És abastament conegut i enyorat el seu compromís vers el millorament del poble en tots els aspectes.

Home intel·ligent, llegit i sensible, amant de la cultura, de la història, de la música. Membre del l'enyorat grup musical *Els Tartanys*, dels Grallers, de la Coral La Primavera Artesenca. Va formar part del consistori artesenc durant dues legislatures, on sempre va mostrar un caràcter dialogant, treballador, obert i actiu, tot demostrant que la política pot ser un acte de servei, de generositat i de millora del bé comú. Membre de l'Agrupació Cultural La Femosa, els seus escrits a la revista eren un model de bona prosa. Puntal del cooperativisme des de la Cooperativa la Ginesta i des de la Comasala. Mai no tenia un no per a ningú i sempre estava disponible per donar un cop de mà a qui ho necessités.

Felip Domènech entrevistant a Carlos Juste (Beethoven) per La Femosa

Aquesta voluntat de remembrança també s'ha de fer extensiva al camp agrari català i estatal, on Felip Domènec va exercir durant quaranta anys un lideratge inqüestionable des del Sindicat Unió de Pagesos en temes com la defensa del regadiu, de la dona i dels joves pagesos, o com en la Seguretat Social Agrària, on era un dels especialistes més solvents de tota Catalunya i de l'Estat. O en el tema de l'aigua i dels regs des de la Col·lectivitat de Regants del Canal d'Urgell o des de la mateixa Unió de Pagesos quan representà el sindicat a l'Agència Catalana de l'Aigua. I és per tot això que des 2014 se celebra el *Memorial Felip Domènec: Jornades sobre associacionisme agrari* i des de l'any 2016 el *Premi Nacional Felip Domènch* per fer un reconeixement públic cada dos anys a persones i entitats que han destacat en la defensa dels pagesos, de la cultura, del cooperativisme del país i de les seves llibertats.

Felip Domènech va deixar una petjada inesborrable d'home preparat, honest, treballador, generós i compromès amb Catalunya, amb la pagesia i amb el seu poble. I ho va fer sense escarafalls, sense prepotència, sense demanar res a canvi. Deu anys després del seu traspàs el seguim enyorant i recordant com una de les figures cabdals de la nostra història, com una persona que representa el bo i millor del nostre poble i del nostre país.

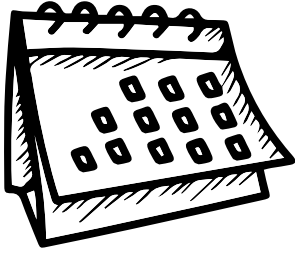

Grallers de La Femosa

Assemblea d'Unió de Pagesos l'any 1999 a l'Espluga de Francolí

ACTUALITAT ARTESENCA

— Josep Ma Esteve — Fotos: J. Ma Esteve, J. Gallart, M. À. Florensa, S. Roca —

Foto: Escola Els Til·lers

INICI DEL CURS

L'arribada del mes de setembre suposa un retorn a les rutines que ens acompanyaran fins al proper estiu. Les nostres filles i fills van retornar a l'escola per iniciar un nou curs marcat per l'avançament del primer dia d'escola amb una vaga convocada per part del professorat.

L'inici també suposa que el retorn d'altres serveis, com ara el Telecentre, les activitats extraescolars o l'escola municipal de música, però també el tancament de les piscines municipals o el final de les estades d'estiu.

DIADA DE CATALUNYA

L'11 de setembre es va celebrar la Diada del nostre país. Com cada any, es va poder organitzar una nova manifestació a Barcelona. El fet que aquest any, des de l'Ajuntament no es fes coincidir les Cassoles amb la Diada, va permetre que molts dels nostres veïns i veïnes hi poguessin participar.

Al nostre poble, es van organitzar dos actes. El primer fou a les 12 del migdia a la Plaça Vella al carrer dels Gallart, on es va preparar un vermut musical mentre els més petits pintaven una senyera al mig del carrer.

Per la tarda, a la mateixa ubicació, a les 17:14 es va fer un parlament i una ballada de sardanes. L'acte va finalitzar amb el cant dels *Segadors*.

CONCENTRACIÓ 1 D'OCTUBRE

El pas dels anys no pot fer caure en l'oblit l'agressió que vam sofrir al 2017 per part de l'estat espanyol. Per recordar-ho, a les 11 del matí de l'1 d'octubre, es va realitzar una concentració davant de les escoles i es va llegir el manifest preparat per a l'ocasió per part de l'Assemblea Nacional de Catalunya.

JORNADA ANIMALISTA

El dissabte 7 d'octubre va tenir lloc la I jornada animalista d'Artesa de Lleida. La jornada va tenir dues prèviues. La primera, entre el dijous i el divendres es va pintar un mural commemoratiu en unes de les parets del pati de l'escola. La segona, fou el mateix divendres amb la visita del Zoo del Pirineu a l'escola Els Til·lers i a la llar d'infants Rialles que van portar diversos animals per tal que els nens i nenes els poguessin observar i aprendre de les seves característiques.

La jornada del dissabte va començar a les 9 del matí amb una *passejada amb el teu gos* amb la col·laboració de l'Associació Esportiva Superbé. A l'arribada de la passejada hi va haver un petit refrigeri pels participants a la plaça Vella del carrer dels Gallart.

A les 12 del migdia hi va haver una *experiència familiar* amb animals de teràpia a càrrec d'Ilerkan, que van fer la delícia de tots els participants. L'activitat va tenir lloc a la sala del Teatre Municipal.

A les 5 de la tarda hi va haver una xerrada sobre benestar animal i a 2/4 de 7, l'activitat **Presenta'ns el teu animallet**.

La jornada va acabar amb un sopar de germanor a la sala del Teatre Municipal i un ball amb el grup **La Band Gogh**.

Durant tot el dia hi va haver una exposició de dibuixos **Què és per a tu una protectora d'animals?**, dibuixos a càrrec dels nens i nenes de l'escola Els Til·lers del nostre poble.

JORNADES EUROPEES DE PATRIMONI 2023

El diumenge 15 d'octubre es va celebrar una nova edició de les **Jornades Europees de Patrimoni 2023**. Durant tot el matí, es va poder gaudir d'una visita guiada al Museu de Prehistòria d'Artesa de Lleida, organitzades, com en edicions anteriors, per l'Ajuntament d'Artesa de Lleida i l'Agrupació Cultural la Femosa.

PRESENTACIÓ LLIBRE

El divendres 27 d'octubre es va realitzar la presentació del llibre **Territori emocional** de Mercè Mayench. La presentació va tenir lloc a la Llar de Jubilats a les 6 de la tarda.

ACTIVITAT TEATRAL

El diumenge 22 d'octubre a les 6 de la tarda, es va representar a la Sala del Teatre Municipal la comèdia de suspens **Invisibles** a càrrec de la companyia teatral **Gènesis Teatro**.

INCIVISME I MANTENIMENT

Un cop més, hem de continuar parlant de múltiples actes d'incivisme per part de persones sense cap consideració per la resta d'habitants o amb l'entorn del nostre poble.

Els actes durant aquests darrers dos mesos han estat nombrosos. Hi ha hagut abocaments incontrolats, destrucció de mobiliari urbà com ara les destrosses produïdes a les piscines municipals o el fet de permetre que els gossos defequin a la zona on els nostres fills i filles més petits juguen.

L'equip de govern ha endegat diverses accions de manteniment per anar millorant l'entorn i la convivència entre tots i totes. S'ha netejat de contenidors la zona que hi havia al voltant dels dipòsits municipals i de l'àrea de pícnic que hi havia prop.

També ha convocat diverses reunions amb els col·lectius afectats, ja siguin joves del poble o veïns de zones del poble amb molts animals de companyia.

A mitjans del mes d'octubre, la brigada municipal va iniciar la poda dels arbres del poble.

CINEMA SETEMBRE - OCTUBRE

Dia	Pel·lícula
3 de setembre	Dios mío, ¿però qué te hemos hecho?
17 de setembre	Muerte en el Nilo
24 de setembre	El fred crema
1 d'octubre	Viaje al paraíso
8 d'octubre	Maria Chapedelaine
15 d'octubre	Argentina 1985
29 d'octubre	La vida padre

NOVA UBICACIÓ DE LA MICRODEIXALLERIA

A finals del mes d'octubre, es va completar el trasllat de la microdeixalleria a la seva nova ubicació, després que es tragués de la seva antiga ubicació a la zona d'aparcament de les piscines municipals on, per la falta de civisme de la gent, s'hi acumulaven moltes deixalles que causaven molèsties a tots els usuaris d'aquesta instal·lació municipal.

La nova ubicació és al costat de l'antic dipòsit de l'aigua, al costat de la canera municipal.

CASTANYADA 2023

En una convivència cada cop més descompensada amb *Halloween*, el 31 d'octubre es va celebrar la festa de la Castanyada.

Com cada any, es va celebrar, a la sala del Teatre Municipal, una nova edició del Castanyot, organitzat per l'associació de joves AJALL. L'èxit de la convocatòria va ser notable i van haver de penjar el cartell de complet a falta de uns dies abans del dia assenyalat.

A més, en l'edició d'aquest any, la festa posterior, en lloc de celebrar-se a Puigverd, es va celebrar a la sala poliesportiva del nostre poble i va comptar amb l'actuació del grup Comandants de tros i dels DJ's *Mondj* i *2manymonkeys*.

També, com cada any, la festa es va celebrar a l'escola Els Til·lers i a la Llar d'infants Rialles. Per últim, la Llar de jubilats va celebrar la Castanyada uns dies més tard, el dia 4 de novembre a la Sala del Teatre Municipal, que va comptar amb l'actuació musical de *Duet Zarabanda* que va amenitzar el sopar que va començar a les 7 de la tarda.

Confecció de panellets a l'escola. Foto: Escola Els Til·lers

CONCURS DE CASSOLES DE TROS

Josep Ma Esteve

Fotos: J. Ma Esteve, J. Gallart

Aquest any, la 43a edició del tradicional CONCURS DE CASSOLES DE TROS del nostre poble, no es va fer coincidir amb l'11 de setembre com era costum. El fet de celebrar la festa un dia abans, va permetre que les colles poguessin allargar la festa fins molt més tard de l'habitual, gràcies al fet que a l'endemà no calia matinar.

De nou, les colles varen omplir tot el passeig de Sant Ramon per tal de poder gaudir d'un dia de germanor, de cuina i assaborir una bona cassola de tros, i d'un dia esplèndid de finals d'estiu.

El concurs es va iniciar a les 12 del migdia, però des de bon matí les colles ja van anar organitzant tota la logística que la festa requeria.

Aquest any l'Ajuntament va prendre la decisió de no fer colla. En el seu lloc, l'associació de Jubilats fou qui va preparar una cassola de tros per tots aquells que volguessin participar en la festa però, sigui pel motiu que sigui, no es cuinaven ells el dinar.

A mitja tarda, el jurat va donar el seu veredictes per finalitzar la primera part de la festa. Un cop acabat el concurs, hi va haver sessió de dj.

Durant tot el dia hi va haver jocs i inflables pels més petits.

ACTIVITATS DEL CASAL DE JUBILATS

La Junta

El Casal de Jubilats va recordar l'onze de setembre davant d'una gran taula i d'un gran cuiner que va servir la primera cassola de tros de l'entitat en aquesta data, el motiu va ser que la mega taula popular que organitzava l'ajuntament sortint no era del gust de l'ajuntament entrant i d'aquesta manera la gent gran que no tenia colla no van perdre l'ocasió d'asseure's davant del contundent plat de cassola de tros en un dia que va acompanyar la música i el clima.

Com que la panxa dels padrins i padrines no descansa, el dia de Sant Miquel, patró de la llar del jubilat del poble, vàrem tenir un nou tiberi preparat per la Nicol al teatre d'Artesa amb una taula molt ben parada i unes menges de força qualitat.

Finalment va arribar la música que va d'esvair qualsevol preocupació i va fer cremar les calories extres que ens havíem empassat pensant que era un acte extraordinari, fora de la dieta habitual

El dimarts 3 d'octubre, *Pagesos solidaris* va realitzar una xerrada sobre el *Bon tracte de la gent gran*. La xerrada va tenir lloc a la Llar de Jubilats entre les 11 i 2/4 d'1 del migdia.

El divendres 27 d'octubre la Llar de Jubilats amb combinació de l'ajuntament del poble va viure un acte solidari amb la presentació d'un llibre magníficament editat amb imatges inspiradores del territori de la Índia on l'autora, Mercè Mavi, fotògrafa que ha recorregut mig món, fa aflorar els seus sentiments en forma de colors, formes, mirades intenses i el sentiment de la fragilitat de la vida que et transporten a l'orient llunyà.

El llibre, *TERRITORI EMOCIONAL*, ja s'ha dit que és un llibre solidari i els beneficis que s'obtenen de la seva venda van a parar a la Fundació Vicenç Ferrer, entitat que lluita per dignificar les persones més senzilles i pobres de la província d'Anantapur.

En el cas concret dels fons recollits pel llibre, es dedicaran a una tasca ecològica que és la de replantar un bosc de *nim* arbre medicinal i de veneració per la gent de l'Índia

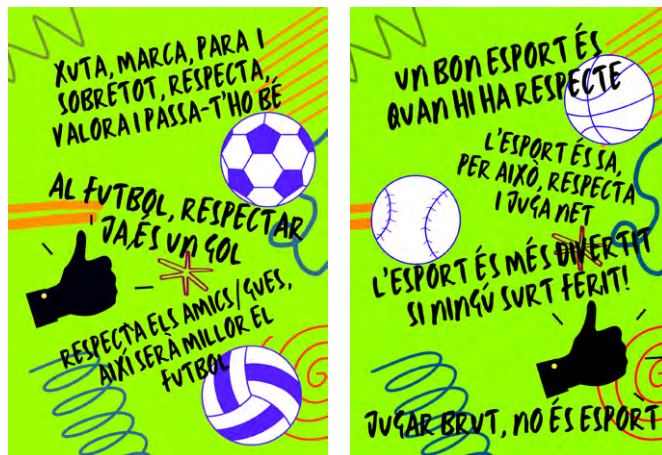
CARTELLS AMB ESLÒGANS: RESPECTE EN L'ESPORT, PARLEM EN CATALÀ

Escola Els Til·lers

El curs passat vam treballar a l'escola uns eslògans per poder animar el nostre alumnat a comunicar-se en català, tant en l'oci com en els moments de transició de les classes. Aquest curs, aquests eslògans els hem fet en format cartell i els volem compartir amb tothom.

També, durant aquest mes d'octubre, hem treballat el respecte en el moment de l'esport, tant a l'estona d'esbarjo com al migdia. I per això també vam fer el mateix sistema: pensar frases que resumeixin com hem de jugar esportivament, triar-ne una per classe i posar-los en uns cartells que hem penjat per tota l'escola.

Així farem valdre el respecte i l'empatia a l'hora de jugar!

TROBADA DE LA QUINTA DEL 1954

Coordinadors trobada quinta 1954

Després d'uns anys en què no hem celebrat cap trobada de la quinta, en vam organitzar una pel diumenge 29 d'octubre en la que ens vam aplegar vint persones. Així ens vam trobar a la plaça Major del nostre poble a les 10 del matí i des d'aquí ens vam desplaçar fins al Cogul, on vam visitar el Centre d'Interpretació de la Roca dels Moros, sota el magnífic guiatge de senyora Anna Torres, que ens va fer una excel·lent explicació sobre les pintures rupestres i el seu context històric i cultural, un dels conjunts d'art rupestre més emblemàtics de l'Arc Mediterrani, inscrit en la llista de Patrimoni de la Humanitat de la UNESCO.

A continuació vam efectuar una visita a les tombes medievals excavades a la roca del Saladar, situades a un quilòmetre, aproximadament, de la Roca dels Moros, a la mateix terme del Cogul a la vall del Set i per acabar la nostra estada al Cogul amb un vermut al Bar Centre Recreatiu, en el decurs del qual vam recordar les estones i anècdotes que vam compartir en la nostra infància i joventut.

SABEM PERDONAR?

Parròquia d'Artesa de Lleida

La convivència, a vegades, porta friccions, ofenses, greuges... Sovint, només són imaginacions nostres, perquè som excessivament sensibles, o perquè ens ho han fet involuntàriament. Hauríem de ser més lúcids per saber discernir si el mal ha estat realment intencionat

En aquest cas, el Senyor ens demana que sapiguem perdonar. Ho hem de fer per coherència, perquè Ell sempre ens perdona. El perdó és una virtut específicament cristiana, que mostra que som fills d'aquest Déu que té com a característica perdonar sempre.

Però no confonguem les coses. No se'ns demana ser insensibles. És molt difícil no sentir res quan algú ens ha fet mal. Però una cosa és sentir un impuls al ressentiment i una altra, deixar-s'hi portar. Perdonar no és un sentiment, sinó un acte de la voluntat. És la decisió de voler mantenir el cor net, de no tornar mal per mal, sinó desitjar que l'altre reconegui que ha obrat malament i es converteixi. Això és especialment vàlid per als esposos. Sense capacitat de perdó, el matrimoni s'enfonsarà. Han de ser conscients que, gràcies al sagrament del matrimoni, participen de la mateixa força de perdó de Jesús, que aconseguia que els pecadors l'estimessin més que abans d'ofendre'l. Els esposos que saben perdonar-se poden aconseguir el mateix «miracle»: que els conflictes matrimonials serveixin

per augmentar la mútua estimació. Quina força té el perdó!

I una altra cosa important: el mal que em fan, per més gran que sigui, sempre em queda fora, és quelcom extern, no «m'embruta» a mi. Però, a partir del moment que deixo entrar el ressentiment en el meu cor, el mal ja s'ha apoderat de mi, ja m'ha vençut.

Si el supero, en canvi, m'identifico amb Aquell que va morir a la creu, perdonant. Com Ell, deixaré a la terra l'empremta més clara de la bondat de Déu i hauré contribuït a fer realitat el seu Regne. I també viurem més feliços, El ressentiment amarga la vida, mentre que el perdó asserena el cor i ens fa sentir estimats de Déu. i Val la pena!

LA CANÇÓ DE LA TERRA

Àsumpció Cornadó

*Sabeu que de la nostra
estimada terra*

hi brolla sempre una cançó?

La canten els ocells al despertar

i els rierols al baixar per les muntanyes

i el cel i el mar i el vent...

La seva tonada

va en consonància

amb el color de cada estació.

I el seu so canviant

harmonitza sempre

amb el tarannà

de la gent que l'escolta.

La seva lletra

ningú no la sap,

tot i que algú em va dir

que ens porta un missatge

de més enllà de les estrelles.

Segons el Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), l'índex de desenvolupament humà és un indicador estadístic utilitzat a gran escala per tal d'avaluar el desenvolupament a nivell mundial. Tres aspectes es tenen en compte: la salut, l'educació i el nivell econòmic. La riquesa en recursos naturals (aliments, combustibles, materials valuosos, etc.) juga, doncs, un paper fonamental en el desenvolupament humà. La matèria ha jugat sempre un rol limitant per l'ésser humà al llarg del desenvolupament i complexificació de la nostra societat. Així doncs, per tal d'entendre la societat actual i les eines de les quals disposem hem d'entendre la progressió, en concepte de materials, al llarg de la història.

Sempre m'ha captivat entendre tot allò que m'envolta i transmetre-ho a les persones del meu voltant. És per això que aquests articles pretenen divulgar certes curiositats científiques sobre la matèria que he anat acumulant al llarg dels anys. Començant per l'edat de pedra, passant per la metal·lúrgia fins arribar a materials més recents, em sembla interessant alimentar la curiositat científica dels més valents.

Endinsem-nos, doncs, en la ciència de manera accessible i apassionada, apropem-nos al seu caliu reconfortant i proper!

ALIIATGES ALUMINI I MAGNESI

Els acers inoxidable van ser els protagonistes del darrer article de *Caliu Científic Artesenc*. Tal i com vam poder constatar, l'addició de Níquel en la composició química dels acers cromats (formats a base de Ferro, Carboni i Crom) va representar un avenç extremadament important en el desenvolupament tecnològic de la segona gran generació metal·lúrgica de la història de l'ésser humà: la metal·lúrgia del Ferro. Efectivament, si bé l'aliatge entre Ferro, Carboni i Crom havia permès als nostres avantpassats propers l'obtenció de materials amb propietats satisfactòries (durs, capaços de suportar estressos mecànics mitjans i relativament durables en el temps), les seves propietats restaven lluny de la idealitat. Efectivament, degut a l'existència d'un compromís entre la seva durabilitat i les seves propietats mecàniques, el desenvolupament tecnològic dels acers catalogats d'inoxidables restava incomplet. En aquest sentit, vam constatar els importants beneficis que l'addició de Níquel va induir en les propietats globals del material. Particularment, l'addició de Níquel en els acers cromats va permetre una millora remarcable de la durabilitat del material així com una millor aptitud a la seva deformació durant la fase de fabricació, sense contrapartida pel que fa a les seves propietats mecàniques (duresa i resistència mecànica). Gràcies a aquest conjunt de propietats, els acers inoxidable amb addició de Crom i Níquel han esdevingut hegemònics a escala internacional dins dels acers catalogats d'inoxidables, amb gran interès per un gran ventall d'aplicacions ben presents en el nostre quotidià.

Si bé estem parlant d'una família de materials realment versàtils, els acers inoxidable no podien malauradament donar resposta a totes les necessitats de les societats modernes dels segles XIX i XX. En particular, els acers inoxidable restaven limitats en una societat cada vegada més globalitzada on la voluntat d'assolir una mobilitat, bé sigui de persones o objectes, a gran escala creixia fermament. Efectivament, si bé les propietats globals dels acers inoxidable eren globalment molt interessants, l'important pes d'aquests materials restava un factor massa limitant per aplicacions orientades a la mobilitat. La recerca de nous aliatges més lleugers i, malgrat tot, amb propietats mecàniques i de durabilitat suficients esdevingué doncs un dels reptes tecnològics més importants del desenvolupament metal·lúrgic de la època!

Abordar aquest repte tecnològic necessitava en primer lloc entendre els motius que feien dels acers inoxidable un material força pesat. Fixem-nos primerament en la composició química d'aquests materials. Tal i com vam comentar en el darrer article, els acers inoxidable més exitosos en la història de la humanitat (acers inoxidable pertanyent a la família "SAE 304") estan constituïts majoritàriament per quatre elements químics diferents: Ferro, Carboni, Níquel i Crom. A partir d'aquest constat, entre aquests quatre elements constitutius, qui és el responsable del pes global important d'aquest tipus d'acers inoxidable? En primer lloc, tal i com vam introduir en l'article anterior, només un 0.08% del pes global del material correspon al

Carboni. En segon lloc, tal i com vam introduir en l'article anterior, aproximadament un 18% del pes global del material correspon al Crom. En tercer lloc, tal i com vam introduir en l'article anterior, aproximadament un 10% de pes global del material correspon al Níquel. Efectivament, aproximadament un 72% del pes global d'aquest tipus d'acers inoxidable correspon al Ferro! No hi dubte, el Ferro és doncs el responsable major del pes d'aquest tipus d'acers inoxidable. En aquest sentit, *què fa del Ferro un element força pesat?*

Per respondre a aquesta pregunta, intentarem entendre les entitats que constitueixen un àtom (unitat constituent més petita de la matèria que som capaços de manipular amb certa facilitat) d'aquest element. Sense la voluntat de complexificar les coses, tres partícules diferents constitueixen un àtom qualsevol: protons, neutrons i electrons (Figura 1 esquerra). Ambdós protons i neutrons es troben en el que s'anomena nucli atòmic, mentre que els electrons es troben en orbitals electrònics (Figura 1 esquerra). Partint d'aquest constatat, quina d'aquestes tres partícules juga un rol més important en el pes global de l'àtom? Quina d'aquestes tres partícules és la responsable principal del pes de l'àtom?

Remarcarem que tan els protons com els neutrons tenen un pes similar i per tant tindran una importància similar pel que fa al pes de l'àtom (Figura 1 dreta). Així mateix, remarcarem que els electrons tenen un pes deu mil vegades inferior al pes d'ambdós protons i neutrons, per tant tindran una importància negligible pel que fa al pes de l'àtom (Figura 1 dreta). En altres paraules, quantificar la quantitat de partícules constituents del nucli atòmic (protons i neutrons) serà primordial per tal d'avaluar el pes global d'un àtom.

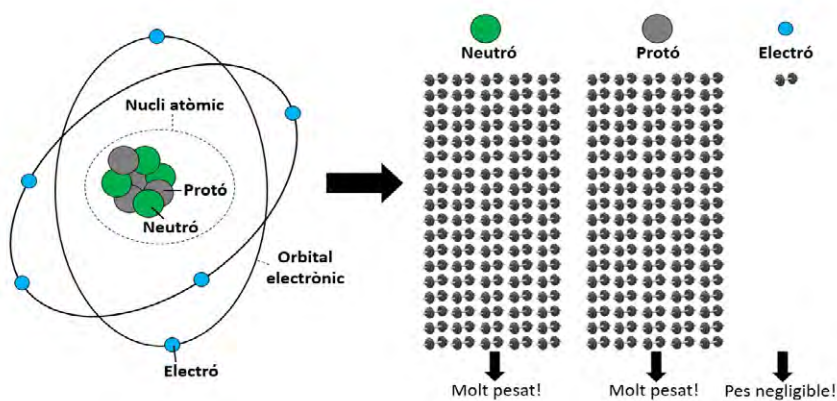

Figura 1: Esquerra: descripció esquemàtica d'un àtom. Retindrem que un àtom està compost per tres partícules diferents: protons, neutrons i electrons. Ambdós protons i neutrons els trobarem en el que s'anomena nucli atòmic, mentre que els electrons els trobarem en els orbitals electrònics. Dreta: descripció esquemàtica de la contribució de totes tres partícules (protons, neutrons i electrons) en el pes total de l'àtom. Ambdós protons i neutrons tenen un pes similar. Els electrons tenen un pes deu mil vegades inferior al pes d'ambdós protons i neutrons, per tant considerarem el seu pes com negligible.

Arribats a aquest punt, centrem-nos en el nucli atòmic d'un àtom de Ferro! Si prenem el Ferro en la seva forma més abundant naturalment al planeta Terra, estem parlant d'un àtom amb ni més ni menys que 26 protons i 30 neutrons (Figura 2). En altres paraules, estem parlant d'un àtom amb 56 unitats de massa! Comparativament parlant, si prenem la forma més abundant naturalment al planeta Terra d'Alumini, Magnesi, Carboni i Hidrogen, observarem que es tracta d'elements amb una quantitat de partícules en el nucli atòmic ben inferior! En particular, 27 unitats de massa caracteritzen un àtom d'Alumini, 24 unitats de massa caracteritzen un àtom de Magnesi, 12 unitats de massa caracteritzen un àtom de Carboni i una sola unitat de massa caracteritza un àtom d'Hidrogen (Figura 2)! Efectivament, estem parlant d'elements bastant menys pesats que el Ferro!

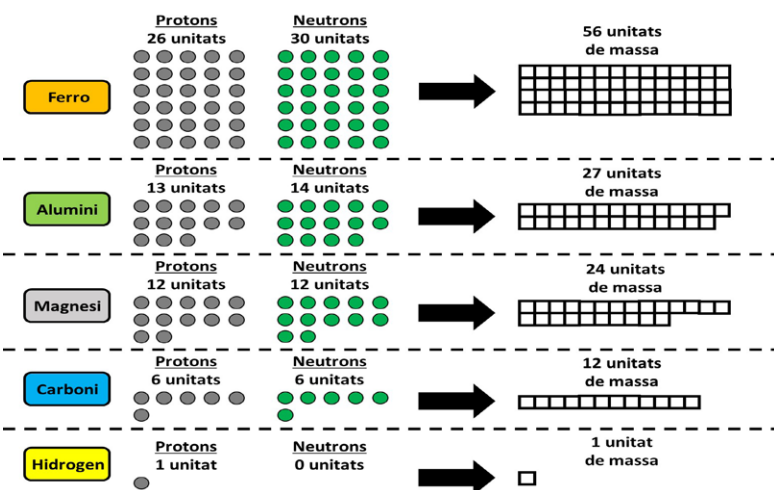

Figura 2: Descripció esquemàtica dels nuclis atòmics dels elements químics següents: Ferro, Alumini, Magnesi, Carboni i Hidrogen. L'anàlisi pren en compte els isòtops més estables i naturalment abundants en el planeta Terra d'aquests elements. En primer lloc, 26 protons i 30 neutrons componen el nucli d'un àtom de Ferro, fet que el converteix en un àtom amb 56 unitats de massa. En segon lloc, 13 protons i 14 neutrons componen el nucli d'un àtom d'Alumini, fet que el converteix en un àtom amb 27 unitats de massa. En tercer lloc, 12 protons i 12 neutrons componen el nucli d'un àtom de Magnesi, fet que el converteix en un àtom amb 24 unitats de massa. En quart lloc, 6 protons i 6 neutrons componen el nucli d'un àtom de Carboni, fet que el converteix en un àtom amb 12 unitats de massa. Finalment, un sol protó compon el nucli d'un àtom d'Hidrogen, fet que el converteix en un àtom d'una sola unitat de massa. Per tant, el Ferro és l'element més pesat entre tots ells, seguit per l'Alumini, el Magnesi, el Carboni i finalment l'Hidrogen, que és l'element més lleuger.

Per tant, desenvolupar nous aliatges metal·lúrgics més lleugers i, malgrat tot, amb propietats mecàniques i una durabilitat suficients necessitava un canvi de la composició química del material, abandonant l'ús de Ferro i prioritzant altres elements d'origen metàl·lic amb un pes inferior! En aquest sentit, la **Figura 3** recapitula els elements metàl·lics més lleugers coneguts en el nostre planeta. Remarcarem que el Liti és el metall més lleuger present en l'escorça terrestre!

Element	Partícules en el nucli atòmic	Massa
Liti	3 protons + 4 neutrons	7 unitats
Beril·li	4 protons + 5 neutrons	9 unitats
Sodi	11 protons + 12 neutrons	23 unitats
Magnesi	12 protons + 12 neutrons	24 unitats
Alumini	13 protons + 14 neutrons	27 unitats
Potassi	19 protons + 20 neutrons	39 unitats
Calci	20 protons + 20 neutrons	40 unitats

Figura 3: Llista dels elements metàl·lics més lleugers coneguts el planeta Terra. Observarem que el Liti és el metall més lleuger present a l'escorça terrestre!

Malauradament, la lleugeresa no és l'únic criteri important a l'hora de desenvolupar un nou material. Si bé els elements constitutius de l'aliatge haviem de ser el més lleugers possible, calia òbviament garantir l'accessibilitat a aquests elements! Observem doncs l'abundància d'aquests elements en l'escorça terrestre (**Figura 4**)! Si ens hi fixem bé, remarcarem que ambdós Liti i Beril·li (metalls més lleugers coneguts) són extremadament rars en l'escorça terrestre. En altres paraules, estem parlant d'elements realment cars i poc pertinents de cara a la constitució d'un aliatge amb expectatives de gran perennitat en el temps. Lògicament, aquest fet que els va fer sortir de la llista de possibles candidats a element constitutiu fonamental de nous aliatges metal·lúrgics lleugers! Així mateix, la resta d'elements metàl·lics lleugers identificats (Sodi, Magnesi, Alumini, Potassi i Calci) essent relativament comuns en l'escorça terrestre, restaven una opció pertinent en el desenvolupament de nous aliatges metal·lúrgics lleugers! Malgrat tot, observarem que ningun d'aquests elements s'aproxima a l'Oxigen, l'element més abundant en l'escorça terrestre.

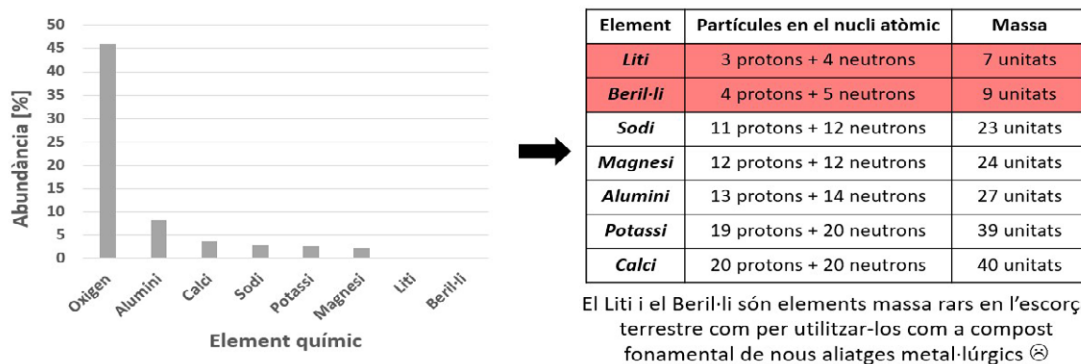

Figura 4: Abundància (en percentatge de pes) de diferents elements químics en l'escorça terrestre. Remarcarem que els elements metàl·lics més lleugers (Liti i Beril·li) són extremadament rars en l'escorça terrestre. Aquest fet fa que, ambdós Liti i Beril·li, esdevinguin inadapats de cara al desenvolupament de nous aliatges metal·lúrgics més lleugers i alternatius als acers inoxidable.

A més a més, garantir que els elements constitutius d'un aliatge poden ser aïllats correctament i de manera estable és necessari per tal d'optimitzar les propietats globals de l'aliatge, ja que permet d'evitar al màxim les impureses durant la fabricació del mateix. Per tant, garantir que els diferents elements metàl·lics prèviament identificats poden ser aïllats satisfactòriament, no presenten un risc important durant el procés d'aliatge i són suficientment estables de manera aïllada com per ser manipulats durant el procés d'aliatge són doncs criteris primordials!

Per tal d'avaluar la pertinència dels diferents metalls identificats prèviament, cal doncs definir els compostos o tipus de compostos que caracteritzaran el medi de reacció durant l'aliatge. En aquest sentit, considerarem tres medis diferents en l'anàlisi: aigua, productes àcids i aire. Efectivament, els materials manipulats durant l'aliatge es trobaran certament en contacte amb aquests tres compostos durant el procés d'aliatge (aigua, àcids i aire)! A partir d'aquest context, procedirem doncs a avaluar el comportament dels elements metàl·lics d'interès (en estat pur) en contacte amb aquests medis (**Figura 5**). En primer lloc, constatarem que

tant el Sodi com el Potassi i el Calci (en estat pur), reaccionen de manera violenta en contacte amb aigua i àcids. Malauradament, aquest fet que els converteix en materials perillosos durant el procés d'aliatge i per tant invalida la seva utilització. En segon lloc, remarcarem que tant el Sodi com el Potassi presenten una oxidació global extremadament ràpida en contacte amb l'aire. Aquest fet els fa massa inestables en forma aïllada, fet que reitera la seva ineptitud a l'aliatge. En tercer lloc, observarem que ambdós Magnesi i Alumini presenten propietats interessants en contacte amb l'aigua, àcids i l'aire! No només presenten un comportament relativament segur i manipulable en contacte amb l'aigua i els àcids, sinó que accessòriament es caracteritzen per una oxidació superficial en contacte amb l'aire! Si recordem l'article sobre els acers cromats, ens adonarem que justament la presència d'aquesta capa d'oxidació superficial tindrà un impacte molt positiu en la seva durabilitat ja que els conferirà una resistència a la corrosió molt interessant i duradora! Ambdós Magnesi i Alumini restaven doncs candidats a considerar com a element constitutiu fonamental de nous aliatges metal·lúrgics lleugers!

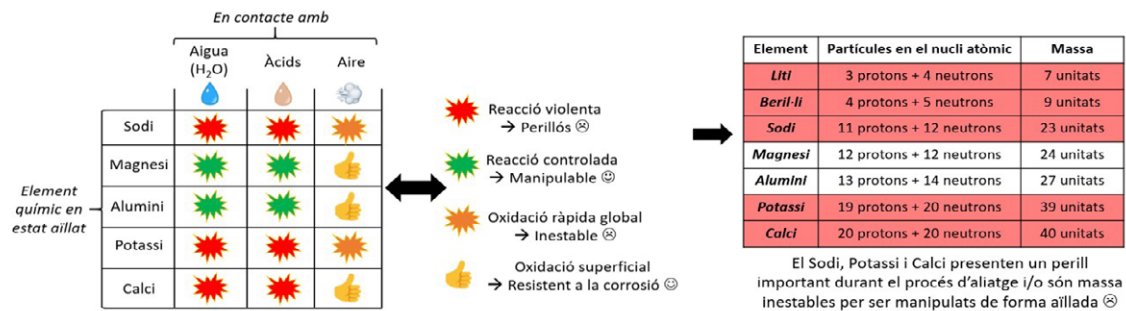

Figura 5: Reactivitat dels diferents elements metàl·lics d'interès en contacte amb aigua, àcids i aire. En primer lloc, tant el Sodi com el Potassi i el Calci (en estat aïllat), reaccionen de manera violenta en contacte amb aigua i àcids, fet que els converteix en materials perillosos durant el procés d'aliatge. En segon lloc, tant el Sodi com el Potassi presenten una oxidació global extremadament ràpida en contacte amb l'aire, fet que els fa massa inestables en forma aïllada com per considerar-los aptes per l'aliatge. Finalment, ambdós, Magnesi i Alumini, presenten propietats interessants en contacte amb l'aigua, àcids i l'aire! No només presenten un comportament relativament segur i manipulable en contacte amb l'aigua i els àcids, sinó que es caracteritzen per una oxidació superficial en contacte amb l'aire. Si recordem l'article sobre els acers cromats, constatarem que justament la presència d'aquesta capa d'oxidació superficial tindrà un impacte molt positiu en la seva durabilitat ja que els conferirà una resistència a la corrosió molt interessant!

La pertinència d'ambdós Alumini i Magnesi com a element constitutiu fonamental de nous aliatges metal·lúrgics lleugers no va passar desapercibuda en multitud de laboratoris de recerca industrial punters a escala mundial! Però malgrat un interès global realment important, desenvolupar en paral·lel ambdós aliatges d'Alumini i aliatges de Magnesi demanava una quantitat de recursos inacceptable. El domini dels processos d'obtenció d'Alumini essent força avançat en aquells moments, l'accés a l'Alumini presentava un cost reduït respecte al Magnesi. En altres paraules, treballar en el desenvolupament d'aliatges a base d'Alumini representava un avantatge econòmic important en comparació a la investigació d'aliatges de Magnesi. Lògicament, aquest fet decantà la balança cap al desenvolupament dels aliatges d'Alumini, que van conèixer un interès sense precedents respecte als aliatges de Magnesi! En aquest sentit, si bé el desenvolupament de processos d'obtenció d'Alumini en estat pur havia estat guiat per investigadors acadèmics treballant en universitats europees (Hans Christian Ørsted - Universitat de Copenhaguen, Friedrich Wöhler - Universitat Politècnica de Berlin, Henri Sainte-Claire Deville - École normale supérieure Paris i Robert Wilhelm Bunsen - Universitat de Heidelberg), va ser "The Electric Smelting and Aluminium Company" qui va iniciar la producció d'aliatges d'Alumini a gran escala. Efectivament, el primer procés d'aliatge amb Alumini com a element majoritari esdevingué una realitat als voltants de l'any 1885, sota la impulsió dels germans Alfred i Eugene H. Cowles als alts forns de Lockport (estat de Nova York als Estats Units). A partir d'aquesta gesta, el desenvolupament dels processos d'aliatge de l'Alumini va conèixer una propagació realment ràpida arreu del Món. Era un moment d'eufòria per la metal·lúrgia, acabava d'aparèixer la tercera gran generació metal·lúrgica de la història de l'ésser humà: la metal·lúrgia de l'Alumini! Els aliatges de Magnesi mica en mica esdevenien un vell record irrellevant i entraven en l'oblit...

Però l'aparició de la primera guerra mundial va canviar-ho tot! Alemanya va perdre totes les fonts d'aprovisionament d'Alumini, i el desenvolupament d'aliatges de Magnesi representava l'única opció a la qual aferrar-se per no perdre pistonada en l'avenç del conflicte bèl·lic. L'expansió del desenvolupament d'aliatges a base de Magnesi acabava de renèixer! Gràcies a aquesta impulsió, els aliatges de Magnesi esdevingueren una opció vàlida per aplicacions en els dominis de l'aeronàutica i la indústria del transport! Una línia de desenvolupament metal·lúrgic alternativa a l'Alumini per la constitució d'acers lleugers acabava d'aparèixer: la metal·lúrgia del Magnesi!

En conclusió, el pes important dels acers inoxidable en un context social marcat per la voluntat d'assolir una mobilitat a gran escala va obrir la porta a l'aparició de nous tipus d'aliatges amb propietats de lleugeresa més pertinents. En aquest context, canviar la composició química de l'aliatge abandonant l'ús de Ferro i prioritzant altres elements d'origen metàl·lic amb un pes inferior era primordial. Identificar els metalls amb característiques pertinents com a element constitutiu fonamental d'aquests nous aliatsges metal·lúrgics lleugers esdevingué, doncs, un dels reptes tecnològics més importants en el desenvolupament metal·lúrgic modern! Per tal de respondre a aquest repte, hem pogut discutir breument la necessitat de considerar varis criteris de pertinència diferents. Accessibilitat a l'element metàl·lic en qüestió, estabilitat de l'element de manera aïllada i seguretat durant el procés d'aliatge són alguns dels criteris majors a considerar en aquest procés. En base a aquests diferents criteris, hem pogut entendre els arguments que va portar els nostres avantpassats a escollir ambdós Magnesi i Alumini, elements constitutius de dues generacions metal·lúrgiques modernes amb una importància major en la societat actual! Entre d'altres, destacarem l'ús d'ambdós tipus d'aliatges en aplicacions en el domini del ciclisme, sector de l'automòbil i sector aeroespacial.

Fonts bibliogràfiques:

Elements chimiques, "Abondance dans la croûte terrestre", consultat el 28/10/2023. URL: <https://www.elementschimiques.fr/?fr/proprietes/abondances/abondance-dans-la-croute-terrestre>

Material properties, "Que sont les métaux légers et les alliages", consultat el 28/10/2023. URL: https://material-properties.org/fr/que-sont-les-metaux-legers-et-les-alliages-definition/?utm_content=cmp-true

MetalBlog, "Histoire du magnésium", consultat el 28/10/2023. URL: <http://souspression.canalblog.com/archives/2011/11/10/14453021.html>

Futura Sciences, "L'histoire de l'aluminium en quelques dates", consultat el 28/10/2023. URL: <https://www.futura-sciences.com/planete/dossiers/geologie-aluminium-metal-exception-780/page/2/>

PETITES JOIES DEL PATRIMONI ETNOLÒGIC D'ARTESA

— Cabana de volta amb enjub adossat de la partida de les Cadolles —

Data de construcció de la cabana

DOMUS DOMINI CELLERS VISITABLES

Miquel Carrera Castellví

En el darrer escrit acabava amb la recomanació de visitar un celler que tenim a tocar del poble, amb l'excusa que estava parlant de masos i masies. I em va rodó també, per encetar aquest nou escrit que vol col·laborar amb el record del Felip Domènech, ara que fa 10 anys de la seva pèrdua; parlaré de bodegues.

Des dels començaments de La Comasala, on el Felip ho era tot, es va donar molta importància al vi. Recordo encara dues tines enormes, ben bé de 3000 litres que hi havia entrant, a l'esquerra. Escrit sense gaire patiment s'hi llegia que s'hi podia fer tastet. Llegir aquell missatge a mi m'obria a noves idees: confiança i proximitat. S'ha de tenir confiança en la gent per anunciar que es pot provar una cosa tan llaminera com el vi. Lo de la proximitat era per l'expressió, fer tastet. I ara amb emoció recordo com era ell, confiat i proper.

Cooperativa La Comasala

El vi que es va començar a tragar per la cooperativa era vi a granel, potser era el més comú en aquells temps, i era del Priorat, de Marçà crec recordar. Va anar descobrint comerços, bodegues, productors i a poc a poc allò del vi rutllava. Algú m'havia dit que va arribar a ser un dels comerços de la comarca amb

més oferta de productors propers, quasi el rebost d'un sommelier o d'un restaurant de prestigi.

En el tràfec d'aquest del vi, una vegada quan jo encara vivia al sud-est, i parlant de la vida aquí i allà, em comentà que havia provat el vi d'un company sindicalista d'aquelles terres i que havia quedat en provar-ne la distribució d'unes caixes. I m'ho demanà, si podria fer el transport en algun d'aquells viatges amunt i avall. Va ser per algú com jo, poc donat a les transaccions econòmiques, tot un repte, i ara ho recordo pensant en com amb els anys, canviem i potser amb una mica de sort també aprenem coses i de la vida.

Excurció a la Cooperativa de Gandesa

Aprendre, en va aprendre molt el Felip en això del vi. I del seu saber, en va fer partícip molta gent. Bon gerent com era, va aconseguir que molts dels viatges que s'organitzaven amb la Coral La Primavera acabessin alguna vegada visitant alguna bodega de la Rioja. Aconseguí també alguna visita a les caves Codorniu, on diu el record que era tractat amb gran cordialitat, degut a la gesta comercial que aportava.

Com que era home il·lustrat, segur que era sabedor de moltes de les millor bodegues i cellers del país. Algunes d'aquestes resulta que amb l'explotació econòmica a l'engròs han esdevingut autèntiques joies de l'arquitectura. Ja hem esmentat les caves Codorniu, obra modernista. I de ben segur que s'havia meravellat alguna vegada amb la visita als cellers cooperatius de Gandesa o de El Pinell de Brai, perquè el nom de Martinell l'entusiasmava.

I ara que citem Martinell, tothom sabrà que planificà o esbossà un poble cooperatiu per a Artesa de Lleir-

Excursió a la Cooperativa del Pinell de Brai

da; al Felip li encantava aquesta idea, combinació d'esperit cooperatiu i d'innovació. Aquestes ratlles sempre busquen idees per allò del rodar, xafardejar i visitar, i avui la primera proposta buscar les restes de Martinell prop de casa nostra. Si voleu començar prop de casa i amb cosa discreta us atanseu a Albatarrec, a veure la façana de l'antiga cooperativa al mig del poble; discret, aviso. Llavors cap a la cooperativa de El Palau d'Anglesola, molt similar a l'anterior, però una mica més ben conservada. I després podeu tirar cap al Albi, amb una cooperativa interessant o bé cap a Arbeca, on inclús a la cooperativa tenen un petit centre Martinell, per explicar la seva obra. La perla de la sortida us durà a Cervera per visitar La Farinera; s'hi ha d'anar!!!. I si encara us queda esma us podeu arribar a veure el sindicat agrícola de Sant Guim de Freixenet, tot i que diuen que està en mans privades.

La segona proposta és clarament de vins i cellers, en terres dedicades de ple al negoci enoturístic: tot el Penedès. A <https://www.penedesturisme.cat/ca/ruta-del-vi/cellers> hi ha la majoria de cellers de la zona, on s'explica el que ofereixen en visites. Només una visita a la pàgina ja us mostra edificis ben cuidats, mirall del negoci. A partir de la pàgina, vosaltres mateixos ja anireu fent, tot i que jo modestament, provaria amb Can Ràfols dels Caus, amb un celler soterrat i espectacular i també amb Mas Rodó, que compta amb un premi d'Arquitectura.

A rodar doncs, en la visita a la manera antiga o moderna del grandios negoci aquest del vi, amb un record entre copes pel Felip.

Tast de vins al local social de la Femosa.

FAUNA DEL TERME

Isidre Drudis Bellmunt

ESPARVER CENDRÓS (*Lepus europaeus*)

Rapinyaire de mida mitjana, amb ales molt llargues i estretes. El nom de cendrós és degut a que els mascles adults són grisos, cua llarga, amb les puntes de les ales negres i amb dues bandes negres per sota i una per la part superior de l'ala en canvi les femelles tenen un color terròs i bandes al llarg de les ales. Els dos sexes tenen el carpó de color blanc. Els jove té una coloració més vermellova, sense franges al cos.

És una espècie estival, que arriba a Catalunya a mitjans del mes de març procedent de l'Àfrica subsahariana. Fa el niu al terra en zones amb vegetació, preferentment en camps de cereal, però si la cobertura és molt baixa pot criar en altres conreus herbacis.

PENSAMENTS I REFLEXIONS

Antoni Garrós Solè

NABUCODONOSOR

Al Llibre de Daniel, es pot llegir, el somni que va tenir l'Emperador; aquell d'un arbre que tenia arrels que arribaven a tot el món i els ocells feien niu a les seves branques i els altres animals hi buscaven l'ombra. Val la pena llegir-lo, ara més amb el que vivim diàriament de la Guerra de Gaza i no queda "pedra sobre pedra". De qui és la culpa? No m'atreveixo a dir-ho, ja que, si mirem enrere trobem massa culpables vius, i molts innocents enterrats. Després de tallar-lo va quedar un lluc.

El quadre no l'he contemplat a la natura, però sí als llibres d'Art, que deixo a l'abast de qui estigui interessat, malgrat que hi ha qui diu: A Internet HI ÉS TOT! Però trobo que no és el mateix, una pantalla, que un llibre, on surt època i autors. Em

comprometo a fer classes d'història de l'ART i d'Història a seques a qui hi tingui interès, a cost 0 euros, però a casa nostra, per allò del lloc, on no puc anar sol. Per prescripció mèdica. "I no és la taula, ni l'ordinador!"

VA d'HISTORIA

Avui 12 d'octubre del 2023 i amb la Guerra de Gaza faig un repàs a diferents fets ocorreguts al llarg dels segles. Primer allò de *Terra a la vista* que demostrava que hi havia més terra "Finisterre" enllà. I també hi vivien persones, que no coneixien l'acer, ni els cavalls, però que sabien construir palaus i temples, i cultivar panís, patates i tomates; però els Seus Déus, no havien nascut, on avui hi ha guerra. Total que els vam ensenyar el castellà i els vam pagar, amb malalties, per a les que no "eren immunes" i una nova Religió i una llengua per a ¿fer-se entendre? Durant molts segles, tots els Pobles Hispans hi van comerciar; començat pel primer Garrós, que surt a

l'Arxiu de Vic, d'ofici *lanaparatorix*. Que enviava a Amèrica llana i rebia peces elaborades amb ella, a més d'altres teixits. Que venia als mercats d'Osona! (en tinc fotocòpia).

Es podrien obtenir, còpies de Plens d'Ajuntaments Democràtics? Eren tan democràtics, que no hi cap cap dubte! El Descobriment i la Conquesta d'Amèrica tampoc crea dubtes? El "*mapista*" es deia AMERICO, i els lectors, van entendre si hi posa Americo això es deu dir: Amèrica. Pitjor hauria estat, dir-li Nova Hispània. Si repasseu Geografia, trobareu moltes Nova i Nous.

UN RACONET D'ARTESA

Àngels Florensa

LA CARA AMAGADA DEL RECINTE FIRAL

Néstor Serra Domènech

Coordinador comarcal d'Unió de Pagesos al Segrià

Com cada any, es va celebrar la Fira de Sant Miquel al recinte firal dels Camps Elisis. Es va omplir de les noves novetats en maquinària i de recursos per a l'agricultura i la ramaderia i, del més important: de pagesos i pageses, ramaders i ramaderes i de gent de la ciutat de Lleida. Alguns vam anar a mirar les últimes novetats i altres a passejar. Per on hi havia expositors i la gent passejava, es podia veure el Pavelló 3, que els mesos de juny a agost es fa servir, des de fa uns anys, com alberg per als treballadors que venen a fer la campanya de la fruita. La paeria habilita aquest equipament municipal com a alberg per treure els temporers dels carrers de la ciutat que durant anys els ocupava quan descansava i dormia després d'haver treballat al tros. Això creava una mala imatge i cada estiu era motiu de polèmica a la ciutat de Lleida.

Els pagesos necessitem aquests treballadors. Per conveni del camp, estem obligats a pagar un preu per hora i també un plus per al seu allotjament, si no el hi proporciona el pagès. Alguns pobles de la zona, des de fa anys, amb la col·laboració de la pagesia que no te manera d'allotjar-los, i amb subvencions, han fet equipaments municipals com a albergs de temporers. Aquests, segons la qualitat de les seves instal·lacions, reben una puntuació, com les estrelles, però enlloc d'estrelles reben peres o pomes. Així han solucionat l'onada de gent que cada any venia per fer les feines del tros i mal vivia pels seus municipis. El resultat d'aquesta actuació ha estat que cada vegada menys gent sense poder treballar arribi a aquests municipis.

Ens hem de preguntar: per què la capital de Lleida no fa el mateix que els pobles? Fan servir el Pavelló 3 de la Fira de Lleida, un equipament municipal

que no està preparat per acollir gent. L'antic govern de la Paeria va projectar un alberg per acollir temporers durant la campanya de la fruita, i no sols durant els mesos de juny, juliol i agost. Les organitzacions agràries hi van donar suport. És la millor manera de regular l'estada d'aquestes persones. Un equipament vinculat al contracte de treball. El temporer abona el cost pel temps que el fa servir, ell directament o el pagès que el té en nòmina. No m'explico, per què, doncs, el nou govern de la Paeria, en iniciar el seu mandat el primer que fa és tombar el projecte d'equipament d'alberg al barri de Pardinyes. Aquest projecte comptava amb el suport de part dels implicats i ajudes de la Generalitat. Frustrant-lo, quin exemple dona la capital fructícola de Catalunya? Sovint, els polítics de la Paeria s'omplen la boca parlant de l'Horta de Lleida, però quan alguna cosa molesta, qui en surt perdent és aquesta. Lleida, mira els pobles del teu voltant i pren-ne exemple.

UNIÓ
DE PAGESOS

La pagesia diu prou!

HALLOWEEN O LA CASTANYADA

Maria Lluïsa Berjes Queraltó

Fotos: Arxiu de la Femosa

La setmana passada, justament el 21 de setembre, vaig anar a Lleida, en un aparador ja es podien veure carabasses, fantasmes i tota mena d'objectes relacionats amb el "Halloween", a Catalunya la nit del 31 d'octubre que és la vigília del dia de Tots Sants. Faltava més d'un mes, però ja se sap, el comerç va sempre avançat, no sigui cas que la gent no se'n recordi del que ve... Vaig recordar que fa uns anys en veure que la canalla d'aquí el poble, anava per les cases disfressades de bruixa, esquelet o similar, demanant caramels, tot dient «Truco o Trato» em va agafar una petita «emprenyada» de les meves, i em posà a escriure unes ratlles per la vostra revista, però com ja us digué en el primer escrit que em veu publicar, per diferents raons no ho vaig fer, però com que últimament m'he tornat més agosarada, he estat buscant l'esborrany i naturalment no l'he trobat. Doncs el tornaré a fer, ja que quan una cosa no em quadra he de dir-ho. Direu i ara que li passa?, que no entenc per què dimonis sempre hem d'agafar tradicions d'altres països, és que no en tenim nosaltres de tradicions? Ja sé que el Halloween es creu que és d'origen celta, i que s'ha estès per tot el món, sobre tot l'anglosaxó, però nosaltres hem agafat l'estil nord-americà, ja sigui per la quantitat de pel·lícules que sobre el tema s'han fet, i que la televisió no para d'oferir-les tant si són els dies que toca com els que no toca. Tot són monstres, morts-vivents, esquelets, fantasmes, i carabasses per tot arreu. Personalment, no em molesta que la canalla truqui a casa, i no amb sap gens de greu donar-los caramels, de fet ja em preparo per tenir-ne cada any abans que arribi el Halloween dels trons. El que si amb sap greu és que la majoria dels joves d'avui, no tots, però sí que hi són, pensen que l'endemà, dia 1 es va al cementiri perquè ahir a la nit era Halloween. Se'ls hi hauria de dir que aquesta nit és La Castanyada, que aquí mengem, castanyes, moniatos, panellots i bevem moscatell, és una festa divertida, que l'endemà anem al cementiri, comprenc que no és massa divertit, però es fa arreu del mom.

El dia de Tots Sants, és una festivitat de les més antigues del món cristià, es remunta al segle VII i s'instaurà a causa de problemes que va tindre l'església i que ara no venen al cas. El de portar flors als difunts no és tan antic potser fa un parell de segles que es va començar a fer. Si es fa un repàs al costumari català d'en Joan Amades, veurem que hi ha un munt de tradicions, a totes les comarques de Catalunya, menjars, dolços, rondalles, cançons... Una altra tradició que era molt corrent tant a Catalunya com a Espanya eren les representacions teatrals, sobretot l'obra en vers de José Zorrilla *Don Juan Tenorio*. Pels voltants de Tots Sants, tant teatres professionals a les grans ciutats, companyes d'aficionats de diferents poblacions, representaven l'obra. La meva sogra que era filla d'Artesa, em va dir que aquí al poble també s'havia fet l'obra algun cop. Les frases de *Don Juan Tenorio*, s'han fet part de la memòria col·lectiva de moltes generacions com "No es verdad angel de amor que en esta apartada orilla, más pura la luna brilla i se respira mejor". Es van fer moltes versions tant a la televisió com al cinema, inclús es va fer una versió amb català de caràcter burlesc. A Barcelona va tindre molt èxit una d'aquestes versions còmiques, *Don Juan* era interpretat per Joan Capri i *Doña Ines* per Mari Santpere. Crec que la majoria que llegeixin aquestes ratlles, no estaran d'acord, pensaran que soc una mena de persona nostàlgica, però és que tinc una edat i els records del passat afluoren tot sovint. Comprendc que la societat va canviant i moltes vegades per bé, però m'agradaria que per aquesta època de tardor a més de sentir «Truco o Trato» és poder també sentir alguna frase del Tenorio encara que fos el de «conya» com per exemple: *No es verdad angel de amor que en esta apartada orilla els burros porta'n cotilla i els ases de gorra de cop?*

LA MALDAT HUMANA

Josep M. Forcada Casanovas

President de l'Àmbit Maria Corral

Les religions han fet un valuós servei ètic del control del mal que ha suposat, especialment pel que fa al mal moral, un recurs pel perdó, de penedir-se i de fer penitència. La tradició occidental s'ha mogut en uns paràmetres que a vegades ha considerat el mal com un 'càstig bo' –que mai pot ser-ho– i ha obert actituds veritablement malèfiques com a bones, com la mal anomenada 'guerra justa' basada en una venjança. També el mal considerat com a purificació del cos: les flagel·lacions, rituals més o menys agressius, o el mal absurd que no té altre suport que el mateix mal per al mal. Però, no es pot negar que en el mal sempre hi ha misteri.

També el mal està considerat com una emoció. Està de moda parlar de les emocions, però s'ha de fer amb sentit, ja que cada dia se sap molt més sobre el cervell humà i sobre les emocions. Avui se sap que les emocions també són raonables igualment que els sentiments. Sens dubte el mal i el bé, l'amor, la confiança, la pau... són sentiments i emocions que actuen a l'anomenat 'cervell moral'. Es troba en una zona de l'hemisferi frontal dret en la part orbito-frontal, on les neurones recullen els estímuls emocionals, passant-los a l'hipocamp, a l'amígdala cerebral i d'allà passa a una zona anomenada solc endorrinal on arriben els senyals i d'aquí surt la resposta que es distribueix a les diferents àrees cerebrals que actuen a la seva manera. Aquesta és la resposta dels cinc sentits, però actualment ja es parla d'altres sentits.

M'he entretingut a descriure de manera esquemàtica una mica d'anatomia, ja que no he parlat de la fisiologia que mou les neurones i les connexions químiques que transmeten les sensacions. Això s'hauria de tractar diferent, des d'una mirada científica.

Les emocions i els sentiments s'aprenen i les respostes també. Qui dubte que el bé s'aprèn? I que cal exercitar-lo? El mal també s'aprèn a partir de l'odi, de la venjança, de la gelosia, etc., i molts l'exerciten. Aquest és un punt clau per entendre el sofriment. Es tracta d'un trastorn antisocial que no compta amb cap mena d'empatia i s'alimenta de l'egoisme, de dominar l'altre i no tenir remordiments. Es tracta d'una psicopatia que pot ser delirant arribant a fer, fins i tot, assassins amb una estranya forma d'altruisme que s'aconsegueix fent del mal una 'font de bé' en què s'hi recreen.

Hi ha el 'pecador' que no té sensació del mal causat als altres ni de generar maldat. Fins i tot, n'hi ha que viuen d'aquest tipus de menyspreu social. La psicopatia porta a considerar-se superior als altres, allò que pensa i fa creu que és magnífic, i és capaç d'anul·lar la personalitat dels altres per imposar el seu pensament i no respectar els sentiments. Aquest nivell de malaltia, des de la psiquiatria és molt difícil de guarir. Qualsevol malaltia psicopàtica fa que només importi el propi jo i posseir els altres per dominar-los.

Des del punt de vista religiós s'educa per vèncer el mal, perquè no es robi la llibertat dels altres, perquè no s'apoderin del bé, perquè no es cregui les propostes de 'si adores els que fan certes ofertes', que en el fons només volen robar la llibertat i la dignitat, tan ben descrites en el relat de les «Temptacions a Jesús» en l'*Evangelí*.

Maquiavelo en el llibre *El Príncep* presenta l'educació del príncep a partir de l'aparença de bé de tal manera que pugui dominar la confiança de l'altre. En el cas de l'educació pel mal, molts mitjans de comunicació presenten el 'dolent' com la persona que fa nosa a la societat, per exemple els cowboys sempre guanyaven als indis nadius, que els 'feien dolents' en la Guerra de Secessió Americana. O encara més senzill, l'educació dels infants en l'ús de jocs violents en què s'educa a 'vèncer l'enèmic' i quants n'aconsegueixen eliminar. En altres temps, hi havia els *Tebeos* de guerrers en blanc i negre, els enemics eren malcarats i els vencedors eren els valents.

No tinguem por als 'dimonis', que no són tal com els que pinta El Bosco o descriu Dante a la *Divina Comèdia* o en la figura satírica d'*Els Pastorets*, o els que porten els correfocs..., cal anar en compte amb les persones seductores que volen robar la llibertat d'esperit. Quantes persones considerem tòxiques que tenen la funció de desestabilitzar la pau i el benestar individual i social.

Valorem el seny d'ensenyar a estimar la humanitat. És necessari compartir el bé que hi ha en cada persona, ja que en el fons ens assemblem tant i tenim molts aspectes que ens igualen: els sentiments, la dignitat, la joia d'existir, la bellesa, la capacitat d'estimar, la pau, el somriure i tantes actituds, amb sentit, que permeten compartir els valors humans.

Àmbit Maria Corral

LA REREGUARDA A ARTESA DE LLEIDA (1937-1938)

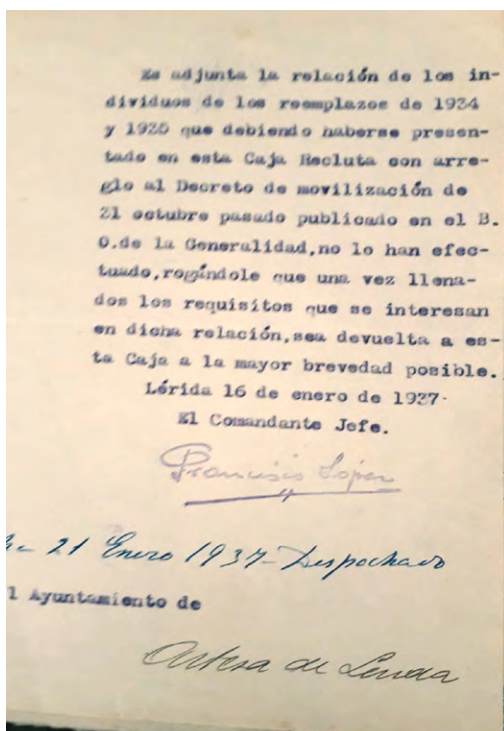
Josefina París Mor

L'1 d'agost de 1936 la Generalitat de Catalunya havia ordenat la incorporació de les lleves 1933, 1934, 1935. El Govern català volia el control de l'exèrcit milicià amb una disciplina militar. Aquesta postura defensada per ERC-PSUC xocava, frontalment, amb la negativa de CNT-FAI i POUM i la incorporació de les lleves fou ràpidament sabotejada i els joves soldats no s'hi presentaven.

A la rereguarda d'Artesa la vida continuava complicada, les forces antifeixistes i els afectes als militars revoltats continuaven enfrontats. La formació del Consell Municipal no arribava a formar-se i la Generalitat havia cridat a files per anar al front els joves de les lleves 1934 i 1935.

A l'arxiu municipal d'Artesa s'ha trobat una carta datada a Lleida el dia 16 de gener de 1937, dirigida al Consell Municipal d'Artesa i signada pel Comandant en Cap, Francisco Lopez en que diu:

Se adjunta la relación de los individuos de los reemplazos de 1934 y 1935 que debiendo haberse presentado en esta Caja Recluta con arreglo al Decreto de movilización de 21 de octubre pasado publicado en el B.O. de la Generalitat, no lo han efectuado, rogándole que una vez llenados los requisitos que se interesan en dicha relación, sea devuelta a esta Caja a la mayor brevedad posible (1).

Aquesta carta evidencia que al poble també les lleves dels soldats dels reemplaçaments 1934 i 1935 van desobeir l'orde de la Generalitat i no es van presentar a la Caixa de Reclutes.

Cinc dies més tard, el 21 de gener de 1937, des de l'Ajuntament d'Artesa es va emetre una llista amb els noms dels sis soldats del poble que s'havien negat a ser reclutats. Junt amb els noms dels joves també hi anava el destí que se'ls hi havia assignat, tots ells anaven destinats al Front d'Aragó.

El front d'Aragó tenia una franja de 400 a 500 quilometres de llarg, anava des dels Pirineus fins al sud d'Aragó. Va ser un escenari on es van lliurar cruentes batalles entre els dos exèrcits combatents. El front romangué estable des del juliol de 1936 fins a l'esfondrament de les forces republicanes el mes de març de 1938.

El Camp d'Aviació de Lleida-Alfés

L'aviació, el juliol de 1936, estava destacada a Barcelona, concretament al Prat de Llobregat. L'aviació militar va ser fidel al Govern de Catalunya i els avions que hi havia, encara que de models antiquats, actuaren intensament al front d'Aragó i efectuaren bombardejos sobre Saragossa i Osca, tenint com a base avançada l'aeròdrom de Lleida-Alfés.

Aquest aeròdrom fou inaugurat l'any 1929 dins del terme d'Alfés i una petita part, al terme de Lleida, s'utilitzava principalment per a l'aviació esportiva i privada i també tenia una escola de vol. Anteriorment, aquest aeròdrom estava situat al barri lleidatà dels Mangraners.

En esclatar la Guerra Civil fou utilitzat com a camp d'aterratge d'emergència en advertir les autoritats de la Generalitat que calia un punt d'interconnexió entre Barcelona i Sarinyena, que era la base principal de l'aviació republicana al front d'Aragó.

Segons fonts orals, l'aeròdrom de Lleida-Alfés disposava d'abrics naturals convenientment condicionats que actuaven com a refugis per a avions petits, majoritàriament russos. Encara avui es conserven en bon estat diferents restes patrimonials: el polvorí, les trinxeres, els refugis antiaeris, els barracots i l'hangar.

El Govern de la República va contractar pilots de diverses nacionalitats, com els soviètics, molt bons coneixedors del seu material de vol. També es va formar molt personal en cursos duts a terme a Espanya i a la Unió Soviètica. També hi havia escoles de vol al Prat de Llobregat, a Alfés, Sarinyena,...allí formaven pilots, auxiliars de vol, mecànics, personal de manteniment,...

Un pilot a l'aeròdrom de Sarinyena

Alguns historiadors estimen que el camp d'aviació d'Alfés va arribar a acollir més d'un centenar de soldats (inclosos els pilots) i fins a una quarantena d'avions militars.

Artesa, situada a cinc o sis quilometres d'aquest camp, quedava dins l'àrea de la seua influència de rereguarda i l'escola de vol era un pol d'atracció pels joves soldats del poble que més d'un havia sol·licitat fer-se pilot d'aviació.

L'Enric Costafreda Domènech, un xicot d'Artesa, destinat al front d'Aragó, escriu al seu cosí Josep Domènech i li comenta: "... el David ha solicitado por piloto y haver si tu haces lo mismo porque por el aire se corren muchos Km y a pie uno no avanza nada..." (MIR 2013-2014: 123)

També Joan Morera Oró de cal Truquera, el 20 de maig de 1937, es va afiliar com a voluntari per dos anys a la III Regió Aèrea, 3º Batalló d'Aviació, 3er Companyia de l'aeròdrom Lleida-Alfés (2).

Durant la Guerra Civil Espanyola l'aviació va desenvolupar i aplicar noves tàctiques nascudes després de la I Guerra Mundial: bombardejar ciutats a la rereguarda, a la població civil, a objectius estratègics,... es van implementar nous usos d'aquesta arma tan destructiva. Noves tàctiques i usos d'aquest nou exèrcit de l'aire, però també amb noves armes.

Alas Rojas

A primers d'agost de l'any 1936, al començament de la guerra civil espanyola, s'establia a Sarinyena un camp d'aviació, tot allotjant, al front d'Aragó, l'avantguarda de l'aviació republicana amb la seva esquadrilla "Alas Rojas", per estar a prop de les línies enemigues.

Aquest camp d'aviació es va instal·lar entre Sarinyena i Albalatillo i va créixer a una velocitat vertiginosa, esdevenint el més important de l'Exèrcit de l'Est, tot aconseguint el mateix rang que el del Prat de Llobregat.

S'hi van aixecar barracons, un refugi antiaeri, polvorí, búnquers,... Des dels començaments es va instal·lar una emissora de radio d'ona curta de 42 metres que donava notícies a les estacions de tot el front, noves de guerra i es comenten els fets més destacats al servei de la Generalitat i de la República.

Al mes de setembre del mateix any 1936 es va començar a editar una publicació setmanal titulada "Alas Rojas PSU-UGT". Era un fullet de 8-12 pàgines imprès a dues tintes en què es donaven notícies i comentaris referits al moment de la guerra. Aquesta revista volia crear una moral de victòria a l'ànim dels combatents i també a la rereguarda. Amb el suport dels soldats i alguns grups de lectors va aconseguir convertir-se en una revista que reflectia la vida i la lluita als fronts.

Va començar a imprimir-se al mateix camp de Sarinyena, dins del terme d'Albalatillo, però al mes de març de 1937 deixà de publicar-se en aquest indret i la impremta és traslladada a la rereguarda d'Artesa de Lleida.

El 23 de setembre de 1937 el diari La Vanguardia treu la notícia que "Alas Rojas" portava de l'Aviació

republicana als fronts d'Aragó, era editada a la rereguarda primer a Albalatillo i ara a Artesa de Lérida.

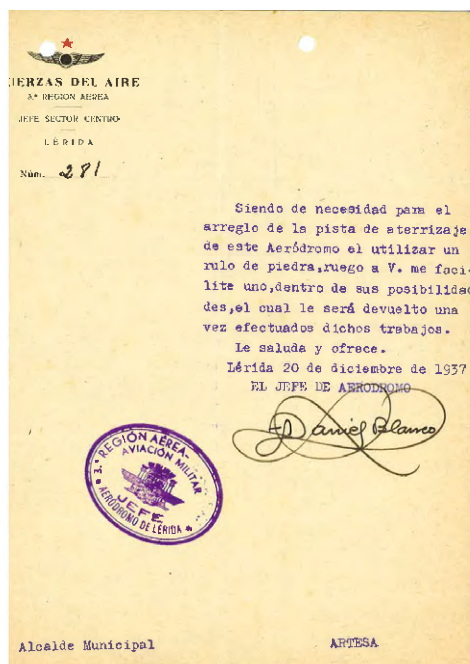
Sabem que el Front d'Aragó en aquesta època estava debilitat, i va caure a mans del bàndol nacional el 26 de març de 1938. El camp d'aviació de Sarinyena van continuar utilitzant-lo les forces nacionals en el seu avanç sobre Catalunya.

Artesa dins la influència del Camp d'Aviació Lleida-Alfés

Com s'ha dit abans, Artesa formava part de la rereguarda de l'aeròdrom Lleida-Alfés i era també un bon lloc per instal·lar-hi la impremta "Alas Rojas". No s'ha pogut trobar el lloc exacte on s'editava la revista perquè molta gent del poble desconeixia l'existència d'aquesta editorial i també d'aquest fet.

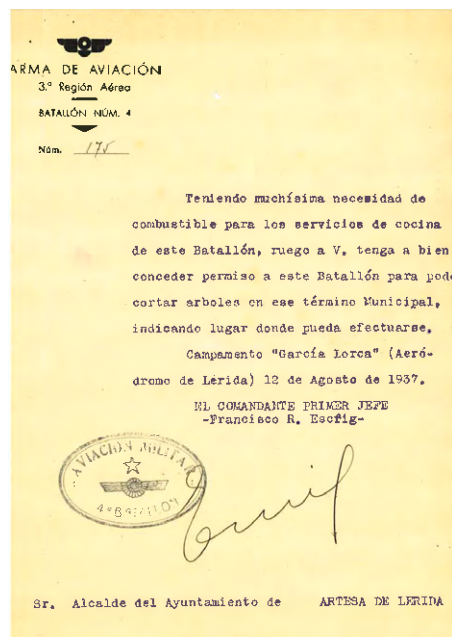
Investigant i estudiant el context de la història d'aquests quasi tres anys de guerra a Artesa, s'han trobat diversos documents en què es mostra la col·laboració que hi havia entre l'ajuntament d'Artesa i l'aeròdrom de Lleida-Alfés.

El 12 d'agost de 1937 el Comandant en Cap de l'aeròdrom de Lleida-Alfés demanà permís a l'Ajuntament d'Artesa per tallar arbres del seu terme per poder-los utilitzar com a combustible a la cuina del campament.

El dia 16 d'octubre de 1937 Isidre Puig Paris, regidor de finances de l'Ajuntament d'Artesa, entregà a dit Consistori la quantitat de 10.778,45 pessetes que tenia en depòsit d'una liquidació pendent amb Aviació. (MIR 2013-2014: 130)

El dia 20 de desembre de 1937 també el Cap del mateix aeròdrom demana a l'Ajuntament d'Artesa que li deixin un rul·lo de pedra per arreglar la pista d'aterratge.

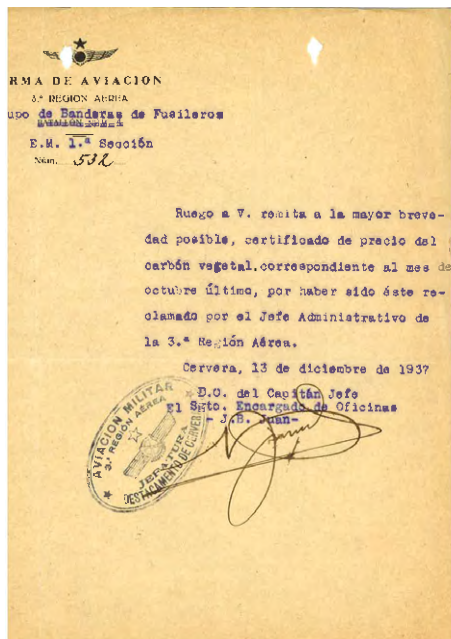
Sabem per altres llocs que, quan hi havia un èxode d'un aeròdrom a un altre perquè la línia de front avançava, el personal de mecànics, armers i altres transports eren traslladats als pobles de la rereguarda del nou aeròdrom on s'instal·laven.

La gent i materials, quan arribaven al seu destí, els allotjaven a les cases de dits pobles. A Artesa es recorda encara que alguns pilots i treballadors del camp d'aviació d'Alfés s'allotjaven a la fonda del poble i també en cases particulars.

Podria ser el cas de l'editorial de la revista "Alas Rojas" que en arribar a l'aeròdrom Lleida-Alfés, per més seguretat o per qüestió d'espai, es busqués la seua instal·lació en alguna casa d'Artesa propietat de l'Ajuntament.

La primera revista que surt dels tallers d'Artesa data del 27 de juliol de 1937. En la seua capçalera diu: Año II - 2ª època, núm. 25. Al final de la pàg. 2 hi posa: impremta "Alas Rojas"- Artesa de Lérida. A la pàg. 8 en un segell al final de la pàgina hi posa: *Toda la correspondencia debe ser dirigida a Imprenta Alas Rojas - Artesa de Lérida*

El diari barcelonès El Diluvio del 21 de setembre de 1937, a la seua pàg. 3, anuncia que s'estava preparant una revista extraordinària de "Alas Rojas" amb reportatges de les trinxeres dels fronts... Sembla que aquest número especial de la revista, editat l'octubre de 1937, també va sortir de la impremta d'Artesa.

Després amb l'arribada dels nacionals al front del Segre i la caiguda de Lleida, a la primavera de 1938, es perd el rastre de la revista "Alas Rojas" i possiblement fou la seua desaparició.

Artesa en els darrers mesos de l'any 1938

El dia 3 d'abril de 1938 Lleida fou ocupada per l'exèrcit nacional. Els republicans, en la seua retirada de la ciutat van volar el pont sobre el riu Segre i els barris de Cappont, la Bordeta i els pobles del marge esquerra del riu van quedar en plena línia de combat durant els darrers mesos de la guerra.

Artesa, situada prop del Camp d'Aviació d'Alfés, vivia angoixada quan sentia els motors dels avions que sobrevolaven contínuament el seu cel. Durant els darrers mesos de l'any 1938 el poble fou bombardejat diverses vegades. Els més grans encara recorden que la gent estava aterrida pels bombardejos i corrien als refugis de la Vileta i del Fossar Vell per resguardar-se de les bombes.

L'Aviació no deixava el poble tranquil i la gent vivia atemorida per la incessant activitat de l'aviació nacional. Moltes famílies abandonaven les seues cases per buscar refugi en llocs més apartats i segurs. Amb carros i mules carregaven les pertinences més necessàries i abandonaven el poble tot buscant llocs més allunyats de la línia de foc en què es trobava Artesa. Uns marxaven a les Garrigues, altres a l'Urgell, a la Noguera... els que no volien anar més lluny s'amagaven a les roques de Castelló on hi trobaven amagatalls i allí esperaven que millorés la situació per tornar a casa.

Finalment la guerra a Artesa es donà per acabada el dia 5 de gener de 1939, quan entraren les forces

nacionals al poble. Era un dia assenyalat, la vigília de la festa de Reis.

No serà fins al mes d'abril de 1939 en què el diari *La Mañana* de Falange Espanyola Tradicionalista i de les JONS, en la seua portada del diumenge 2 d'abril, anuncia la fi de la guerra. (foto portada de la Mañana)

Durant molts anys, fins a l'arribada de la democràcia, el dia 5 de gener era festiu a Artesa i se'l nomenava "Dia de la Lliberació". Any rere any des de l'Ajuntament, en aquest dia, es commemorava l'entrada triomfal de l'exèrcit nacional al nostre poble.

BIBLIOGRAFIA

MIR PUIG, Meritxell, "Cal Moix. Una història gràfica d'Artesa de Lleida". Treball de recerca Institut Gili-Gaya. Lleida 2013-2014

Notes

1. Arxiu Municipal d'Artesa de Lleida (AMA), Correspondència any 1937-1940. Caixa 1.11.
2. Arxiu Municipal d'Artesa de Lleida (AMA), Correnpondència 1937-1940. Caixa 1.11

LES LLEIS DE PROTECCIÓ, SUBVENCIONS I INCOMPLIMENTS

Eulàlia Solà Miró

Protectora d'Artesa de Lleida)

Abans que les lleis de protecció, la catalana del 2008 i l'espanyola del març del 2023, es posessin en marxa, el món del proteccionisme era pura supervivència i l'esterilització en aquestes dependències era gairebé un luxe. Naturalment era també un luxe que a les caneres municipals, com la canera de Lleida, per exemple, els animals abandonats i perduts conservessin la vida. Si als quinze dies no sortia el propietari que l'havia perdut, o que l'havia abandonat, com que la gran majoria no portava xip, s'eutanasiaven i aquí s'havia acabat el problema, però a partir del 2008 a Catalunya les coses començaren a canviar, afortunadament pels animals i les persones que ens hi dedicàvem voluntàriament en cos i ànima, ja que podíem salvar els que recollíem nosaltres, però no els que recollia la canera municipal de ciutats grans.

Les lleis solen anar acompanyades de subvencions per facilitar el seu compliment, i això és el que va passar amb la Llei del 2008 en què la partida de subvencions adreçada a Protectores, arribava a cobrir el 50 per cent de despeses com l'esterilització i el xipatge que era, com dèiem abans, les activitats que costava més d'implementar. Amb la Llei espanyola ha passat el mateix, ha sortit la Llei del 2023 que prohibeix l'eutanàsia en totes les comunitats autònomes, acompanyada d'una sèrie de mesures en forma de subvenció pels Ajuntaments. En aquest cas per controlar colònies de gats. Vuit poblacions del Segrià l'ha aconseguit gràcies al recolzament del Consell comarcal que ho ha abanderat i gràcies també als Ajuntaments que s'hi han volgut adherir. Artesa de Lleida amb la feina feta per la Protectora local que ha passat totes les dades de control de colònies i de les secretàries de l'Ajuntament que són les que han hagut d'omplir un munt de paperassa. En aquest cas les subvencions per esterilització i xipatges estan cobertes al 100% mentre que la medicació, veterinària, agençament de colònies està cobert en un percentatge important però no al 100%. Amb tot esperem que amb aquesta ajuda i l'interès que mostra el Consistori farem una molt bona feina.

Però les subvencions de la Generalitat, que són les que van directament a la protectora i amb les quals hem pogut ampliar patis i arranjar bons espais d'acollida interiors i exteriors, sembla que van menguant. Després d'omplir un bon munt de pape-

Gossos que van sense lligar i s'han abandonat i perdut

rassa et venen retallades i amb compta gotes, per això, prevenint temps pitjors, hem estat fent mans i mànigues per continuar tenint calerons, ja que les despeses veterinàries no paren. Ens ho hem muntat demanant permís per posar taules. Taules on sigui possible: als partits de futbol, a Bona Àrea d'Artesa, A Animal Sàpiens de Lleida, en fires, festes etc etc Per una altra banda, taules per fer difusió de la situació dels animals abandonats i perduts i les causes pertinents (la part didàctica no la podem obviar) i per l'altra per posar a la venda tot un allau de productes -fets també per voluntàries (sabons, espelmes, punts de llibres amb pintures, flors fetes a mà, detalls pintorescos...) que la gent compra perquè els agraden o per donar-nos suport, suport que avui ens és indispensable en aquests temps de vaques magres. Si una protectora ha de funcionar, hi ha unes despeses de veterinària ineludibles (medicacions pels qui vénen amb problemes, vacunes, desparasitacions...).

La consciència sembla que augmenta, però cada vegada hi ha més animals abandonats. Anàvem bé fins abans de la pandèmia. El CAAC Segrià d'Alcanó mostrava una franca corba descendent d'entrada d'animals gossos i ja es començava a preparar l'espai pels gats amb il·lusió i ganes, però la gran entrada d'animals postpandèmia ens ve a confirmar, un cop més, que l'ésser humà no és de fiar. Gossos utilitzats per poder sortir a caminar, passejar o a prendre l'aire són abandonats sense miraments. Les protectores i CAAC'S estan plenes com mai. I d'on han sor-

tit tots aquests animals? De les cries incontrolades novament. Segons la llei catalana del 2008 per tenir cadells cal tenir un registre com a Nucli Zoològic. I si es volen donar o regalar cal preveure'n l'esterilització. Res d'això no s'ha controlat. Que fan els cossos de seguretat al respecte? No haurien de controlar cadellades i xipatges? No han de fer complir la llei en aquest i altres temes relacionats amb animals?

Aquesta situació es pot evitar tenint cura de **no fer-los criar**; s'aconsegueix amb l'esterilització. Algunes persones et diuen que és car i que ara no estan per brocs, altres estan plens de manies i tòpics. L'animal no perd cap de les seves qualitats i sí algun defecte: són menys agressius, tenen menys ganes de fugir, s'eviten malalties relacionades amb la fertilitat...**El suposat plaer** que algunes ments lúcides atribueixen al zel i copulació dels animals, **no és real**, ja que **es mouen per instint i per pura supervivència** de l'espècie. Si aquest instint deixa d'actuar, menys problemes per tothom, sobretot per ells. Un altre tòpic són les persones que **volen tenir un cadell del seu gos**. De vegades algú pot arribar a pensar si és que li volen deixar l'herència, amb aquesta fixació. Però no, els fa gràcia i prou, pura superficialitat. A més la gosseta no pareix només un cadellet, en pot arribar a presentar deu o dotze, tots arrencadets. Per molt que a l'amo li agradi el futbol, no era aquesta la seva intenció, fer-ne un equip. Però...- I què en farem dels altres! Et miren astorats. Sí, perquè després vénen a les protectores, pensant que és la nostra obligació acollir-los, i si alguns comencen a entendre que no és la nostra obligació, **actuen traïdorament i a la callada: te'ls deixen en una capsa i ,si són grans, lligats a la tanca o te'ls tiren per damunt de la reixa i , apa!, ja us arreglarem!**

Gatons abandonats en una colònia controlada

Taula per recollir aliments i diners

En el cas dels gats també n'hi ha per llogar-hi cadieres, ara que tenim les colònies (16 de moment) esterilitzades gairebé al 90 % apareixen de tant en tant cadells de mes i mig o dos mesos en una colònia de gats controlades. De qui són? Dels espavilats que tenen gata sense esterilitzar i continuen amb tota la cara, abandonant els cadells.

El moviment es demostra caminant, però -mentre n'hi ha que encara estan al primer son- altres, fent ganya, esperem impacients el moment de desenfundar la xurriaca i ventar dos clatellots a aquesta gent indolent que es creu amb el dret de **carregar el mort a l'esquena d'un altre**. Com si fóssim el sometent del proteccionisme, hem de sortir dient les coses pel seu nom ja que qui ho ha de fer no ho fa. Els cossos de seguretat, Agents rurals... Mossos d'esquadra, els toca, però passen. Si els truques a la porta t'adrecen a l'alcaldia que és qui té la competència, però aniríem tots molt millor amb el seu suport. Tanmateix, avui en molts pobles hi ha alcaldies que responen i si els toca actuen. Estem en una nova etapa del proteccionisme? Està Artesa en la bona ratxa? Esperem que sí. I aquí estem nosaltres per explicar-ho i fer-ne història. Continuarà!

"La moral dels pobles i de les persones es demostra segons el tracte que donen als seus animals" F. Nietzsche.

FELIP DOMÈNECH IN MEMORIAM

La Redacció

El Felip Domènech Costafreda va col·laborar en la nostra revista pràcticament des de la seva fundació. Els seus escrits eren una mostra del seu compromís amb la cultura, la llengua i el progrés del seu país, Catalunya, i també amb el cooperativisme i l'associacionisme agraris. Però el Felip Domènech va escriure també altres articles que mostraven una sensibilitat especial, expressada sempre amb una redacció ferma, clara, amena i rigorosa. Com a homenatge a la seva figura hem triat dos escrits que ens semblen molt brillants i que ens mostren un Felip Domènech molt inspirat i amb molta traça d'escriptor.

El primer es va publicar a la revista número 20 de la segona època, corresponent al gener de 1981, titulat "A John Lennon" on el Felip fa una semblança del mític *beatle* assassinat a trets el 8 de desembre de 1980 davant de l'edifici Dakota de Nova York.

El segon article es va publicar al número 68, també de la segona època, corresponent al mes de novembre de 1985. Es titula "He rebut carta de Gypsy". En aquesta petita joia literària, Felip Domènech s'anticipa gairebé quaranta anys i el 1985 ja posa damunt la taula l'inquietant tema, no solament de les màquines amb capacitats cognitives i intel·lectuals, sinó també de màquines amb capacitats sensibles i emocionals.

Assemblea de la tractorada de l'any 1977. Fons Gómez Vidal.
Arxiu Fotogràfic de l'IEI de la Diputació de Lleida.

Oficina de la Comasala

Ple de l'Ajuntament l'any 1993

Concert de Nadal del 2012 de la Coral Primavera Artesenca

Felip Domenech, Jordi Oró i Joan Cassola

Conjunt musical Els Tartanys

A JOHN LENONN

Amic John

Has mort o t'han matat, que si fa o no fot és el mateix. Ben segur que no saps el per què. Ni jo tampoc, però l'explicació l'hem de buscar en la història, en la nostra jove i tan vella història.

Als principis dels anys 60 despertava al si de la societat un clam contestatari diferent, nou i original, en un món arcaic, d'una burgesia que només sabia de guerres, de pressions, de mètodes rígids, arcaics, d'una burgesia omnipotent i dominant que volia dur la societat cap als seus postulats. I aquesta saltava, organitzant-se mitjançant els partits obrers i els sindicats, agitant la vaga com a arma. Com ens ho havia ensenyat el marxisme un segle enrere.

Però a la joventut dels suburbis, dels pobles, de la misèria, això els començava a relliscar, els avorria. I varen trobar una sortida en la música, tot fent cançons amb nous ritmes, intercalant crits que semblaven d'un primitivisme esgarrifós. Es vestien trencant les normes establertes i es deixaven créixer el pèl a mesura que creixia la indignació de la vella societat. I així, d'aquesta manera, anaven trencant la cotilla que els asfixiava. I el jovent va començar a discrepar de les idees dels seus pares, a trencar les regles de la família, a viure, en definitiva, pel seu compte. I nasqueren els *BEATLES* (i amb ells tu, JOHN) i les bandes (Els Moon, els Rockers, els Pantera) i, finalment, després d'uns quants anys, els *Hippies* com a moviment aglutinant, que volia funcionar com a societat. Al marge de la societat, amb inspiracions orientals portades pels *Beatles*, vosaltres, en les seves meditacions amb els gurus.

I quan estàveu a dalt de tot, John, el jovent de tot el món va jugar al joc de la revolució. I va ser possible, a la capital del país de la revolució, el Maig del 68, que volia representar el cop d'estat del jovent contra la burgesia que ens escanya i que ens vol

fer solcar dret, també contra totes les seves institucions de control i autocontrol (policia, exèrcit, jutges-lleis, església). D'aquí venen les famoses frases del Maig-68: "*Sigueu raonables, demaneu l'impossible*" o bé "*la imaginació al poder*", que no era més que una resposta definitiva a una situació absurda per repetida, ja que en les democràcies burgeses el poder ja estava acostumat a que, de tant en tant, li fessin revoltes vagues, manifestacions, ... demanant quelcom, ho solucionava tot dient: Que en voleu 20? Doncs aquí en van 18.

I tots cap a casa. En definitiva, el Maig francès va ser una història bonica, una més en l'intent de trencar la cadena que ens ferma i que alguna generació trencarà. I si la fi d'aquesta revolta va significar per a molts una cremada, per a d'altres va ésser el descobriment de nou horitzons. I així varen sortir centenars de grups polítics d'esquerra, uns buscant la puresa política de l'Octubre bolxevic, d'altres la Revolució cultural maoista. I els cremats s'esbargien en l'ús de la droga (entre ells vosaltres, John), en la recerca d'una nova filosofia on trobar un nou sentit a la vida. I fou el gran BOOM! dels Hippies. Després se separaren els Beatles i tu, John, et vas apuntar a la moda punk. I en perdre el jovent la vostra guia, tornem enrere i tornen ser moda el twist i el rock i les velles carrosses musicals dels anys 60. Però a tu, John, que t'apuntaves a aquestes modes, eres, per damunt de tot, un home preocupat per la pau (*Give Peace a Chance*). Aquesta pau que utilitzen al seu aire els qui fabriquen les armes, perquè la pau no sigui possible; que provoquen que el jovent es mati arreu per no res. I et preocupaves per l'amor dels qui t'envolten, dels nens orfes vietnamites, de Yoko, un amor que exterioritzaves, com quan et vas casar, que vàreu passar tota la "lluna de mel" al llit, on tothom us podia veure. On fèieu rodes

de premsa fent propaganda de l'amor, d'un amor no comercial. On crèieu que era possible trobar les solucions als problemes vitals.

Però a tu, John, que ens recordes la puresa dels anys joves del nostre pensament revolucionari, del nostre desig d'abastar un cel nou per canviar una terra vella i corcada, et vull dir que aquest record ens fa molt de mal. Perquè, saps, hem perdut. Ens han guanyat els que sempre guanyen. Amb les seves podrides lleis ens han engolit. Ja no hi ha aquell amor que cantàveu. Tot ha de ser postís. Ja no tenim pau, perquè hem de guanyar més, trepitjar més. I per als que no puguin, ens han creat el desencís, el jo passo.

Però tu John, que ho vares provar tot (droga, alcohol, filosofies Orientals) i que en vas prescindir quan el poder ho comercialitzava i ho instrumentalitzava, t'havies de morir a New York, capital comercial del país que ens garanteix la pau a tots. On comprar una pistola és tan fàcil com aquí comprar un xupa-xup. I després de mort, a la funerària, tots de cara enfora, et recordaran i tindràs plors. I els capitostos vendran, com si res, les teves velles cançons. I es faran samarretes amb la teva imatge. I a tot el que et representa, hi posaran preu. Serà el gran negoci de la teva mort. I ho festejaran

dedicant-te programes especials a les "teles" i a la ràdio. I et dedicaran carrers, i tots hi participarem per dissimular que t'hem matat.

I a dalt de tot, els qui manen, amb una borratxera infinita, celebraran la conservació del sistema de la cadira eternament.

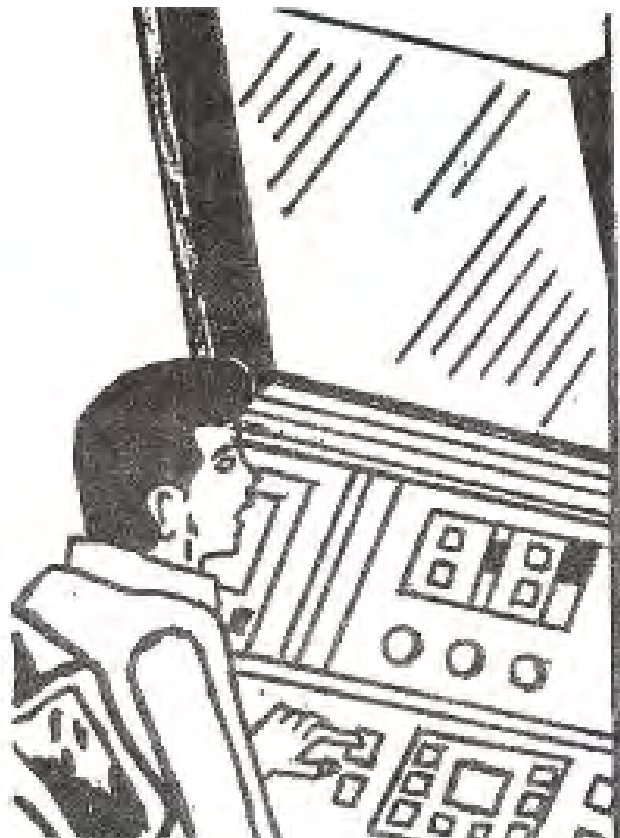
Però nosaltres John, com deia l'altre dia un periodista, no plorem per tu, plorem per nosaltres.

UN TARTANY

HE REBUT CARTA DE GYPSY (Dibuixos: Felip Gallart)

Jo treballava, treballo, vaja, en una transnacional: la United Gold Company, empresa que es dedica a canviar or a preu fixat, segons la cotització diària de Wall Street, en diner plastificat convertible en metàl·lic, en qualsevol entitat financera, bancària o d'estalvi d'arreu del món. Nosaltres, però, som els responsables de la divisió Europea.

A l'empresa treballem disset persones, dirigides directament pel teleconversor o telepantalla. Des de New York City, el delegat en funcions executives a casa nostra és "Gypsy", una multiordinadora tan gran que ocupa tota sola la primera planta i té terminals a tots els despatxos, dependències i, àdhuc, als lavabos. Cadascú de nosaltres s'ocupa d'un microordinador, al qual programem diàriament la feina que ens encarrega Gypsy. Jo, concretament, m'encarrego de trametre la feina als altres. Atenc i coordino les directrius que la nostra cap em dicta directament per l'altaveu. És a dir, jo soc qui estic permanentment amb ella. Soc, per dir-ho d'una manera entenedora, el sotsdelegat en funcions públiques de la U. G. C.

La Gypsy, com l'anomenem, és un ordinador particular. Rep imatges per una mena d'ulls multisensibles que funcionen per calor. Capten microones en moviment que, amb tot el seguit de dades que té i amb les converses personals amb ella, fan raonar el seu cervell com el d'un humà. A més té una funció sensorial que ratlla la perfecció, fins al punt que si un dia no et trobes com cal, per mitjà del teu tacte coneix, degut a l'alteració dels teus bioritmes, quin és el problema o neguit que et preocupa.

Com que el programa de treball de l'empresa preveu un quart d'hora de descans per cada hora de treball, per tal de no arribar a l'estrès, i com que no em bé gens de gust d'anar enllloc dins de l'edifici, perquè et sents molestament vigilat per la telepantalla que transmet la teva imatge a la Central a fi de controlar els teus moviments, em vaig acostumar, ja fa anys, a parlar amb Gypsy.

A mesura que ens coneixíem més i més, i potser degut al seu caràcter imperatiu, gairebé em guiava en tot. A poc a poc m'adonava que la necessitava, fins i tot per anar per la vida. Era, com us ho diria, la meva confident, una amiga, a cops el meu àngel de la guarda particular. De vegades em feia, àdhuc, el menú de la setmana. Recordo encara la vegada que em va dir seriosament que deixés de menjar ceba i all, perquè l'horroritza la seva olor i que si en volia consumir que ho fes en els dies lliures. Quan hi penso, encara ric ara.

Però vet-ho aquí que un dia de vent, d'aquells que posen de mal humor la Gypsy, va arribar la primera baralla seriosa que vàrem tenir en deu anys de convivència quotidiana quasi perfecta. Ens vam barallar com a xinesos. I tot va venir quan em va dir, enfurismada, que la noia amb qui jo sortia amb fins seriosos, era una bleada. Que no em convenia gens ni mica. I que s'hi m'hi casava ja no voldria saber res més de mi. Ens vam empenyar d'allò més. Ens vam insultar dient-nos de tot, fins que, fora de mi, li vaig tirar una capsa sencera de programes al bell mig de la caixa de sensors, que era el seu punt feble, això va apaivagar la seva ira i la seva veu amb un crit guturalment eixut. Tot seguit, amb una ira que no recordava haver sentit mai, vaig fer una botifarra a la telepantalla, on ja havia sortit el cap de personal de 1a Central, per a demanar-me explicacions de la meva conducta. I me'n vaig anar cap a casa, amb la ferma voluntat de no tornar més a la feina.

Al principi estava orgullós del meu comportament. Què s'havia cregut aquesta espècie de bèstia electrònica! Havia fet el que calia, vaig pensar. Però, a poc a poc, així com passaven els dies, em sentia emocionalment desequilibrat, no sabia raonar, pensar, actuar. Com si hi hagués un divorci entre el meu cervell i l'aparell locomotor. Això em va destrossar l'humor. Jo no era jo. La noia, motiu d'aquest desgavell, em va deixar. Deia que no em coneixia, que m'havia convertit en un ésser irracional. I era veritat. Però aquell trencament, lluny de provocar en mi el "delirium tremens" o bé una crisi nerviosa irreversible, em va fer sentir una lleugeresa estranya, que en el meu estat no vaig encertar a comprendre.

Vivia esmaperdut. Anava de depressió en depressió, sense marcar un rumb a la meva vida que posés fi a aquella situació infernal, buida de tot contingut. I de sobte, es va produir un fet insòlit, que em recuperà definitivament per a la vida. VAIG REBRE CARTA DE GYPSY! Sí, sí, tal com us ho dic, vaig tenir carta d'una màquina. A la carta, a part d'explicar-me les raons per les quals l'empresa necessitava els meus serveis per creure'ls imprescindibles per la bona marxa del negoci, m'anunciava que l'incident no suposaria cap sanció per a mi, ni pèrdua de categoria laboral. M'explicava ELLA, en una post-data que traspuava tendresa de vora a vora, que necessitava la meva presència, sentir la meva sensació tàctil, conversar, fer plans plegats, tal com fèiem abans. Notava en les seves ratlles, que havia patit, tant com jo, la nostra separació. I m'oferia obertament la mà per a salvar-nos plegats tots dos.

CRÒNIQUES DEL C. F. ARTESA DE LLEIDA

TEMPORADA 2023/2024

Eudald Pijuan Mor

Fotos: CF Artesa de Lleida

C F Unificaci3n Llefia 1 - C F Artesa de Lleida 1

(17-09-2023)

EMPAT FORA DE CASA EN L'ESTRENA A PRIMERA CATALANA

El C. F. Artesa de Lleida va iniciar el seu camí a 1a Catalana a Badalona, a l'estadi del C. F. Unificaci3n Llefia, un dels habituals de la categoria. El partit es va saldar amb un empat a 1 que fa sumar el primer punt de la temporada a l'equip artesenc.

L'inici del partit no podia ser millor per les aspiracions de l'Artesa ja que, en el minut 7, es va poder avançar al marcador gràcies a un bonic gol de Xavi Catalán, després d'engaltar una pilota botant just a la cantonada de l'àrea i que el xut creuat sorprengués al porter local. Amb el marcador en contra, va ser el Llefia el que va voler reaccionar i, a través de més intensitat i un ritme més alt, poc a poc s'apoderava del partit. En aquesta primera part es va fer notar quin equip jugava el paper de veterans a la categoria i qui eren els novinguts. Així, l'Artesa se n'anava amb el 0 a 1 a favor, al descans.

Ja a la segona part, i amb l'Artesa mantenint un mínim avantatge al marcador, el conjunt local va introduir algun jugador que va fer que el partit canviés. Passada l'hora de partit, i després d'una jugada col·lectiva, el Llefia va poder fer gol i posar l'empat al marcador. Amb els canvis artesencs el partit es va tornar a igualar i no va ser fins als últims minuts que els locals van pressionar de forma més clara l'àrea rival. Aquest fet va provocar que el partit s'obris i tant el Llefia com l'Artesa, a la contra, van disposar d'alguna ocasió clara per endur-se la victòria. Finalment, el marcador no es va moure i els

2 conjunts van estrenar el seu caseller amb 1 punt. Així doncs, l'Artesa arrenca la seva temporada amb un valuós empat fora de casa. Ja se sap que aquesta categoria serà tot un repte pels artesencs. Per això, aquest primer punt s'ha de valorar com un resultat més que positiu.

C F Artesa de Lleida 1 - C F Borges Blanques 1

(24-09-2023)

L'ARTESA REPETEIX RESULTAT I SUMA EL SEGON PUNT DE L'ANY

El derbi lleidatà entre el C. F. Artesa i el C. F. Borges Blanques es va saldar amb un empat a 1 que va suposar el repartiment de punts entre els 2 equips. Tant locals com visitants van gaudir d'ocasions per guanyar, però el resultat final d'empat va ser el més just.

Durant la primera part va ser el conjunt visitant el que va assentar-se millor en el terreny de joc. Per aquest motiu, l'Artesa no va poder jugar el seu joc habitual basat en la possessió i es va veure un partit amb moltes aturades en el joc i imprecisions per part dels jugadors dels 2 equips. Pel que fa a les ocasions, queien per les dues bandes, però sense ser gaire clares. El partit semblava abocat a que es decidís a través de la pilota aturada, i així va ser. El primer gol va arribar per part del Borges, just abans del descans, després d'una falta directa i un posterior rebot.

La segona part es va iniciar amb canvis per part de l'Artesa que van donar el seu fruit, ja que el ritme va canviar i poc a poc es va anar imposant (ara sí) l'estil de joc artesenc. Amb un Borges tancat amb el resultat a favor i un Artesa abocat a l'atac en busca de la porteria rival, les ocasions anaven caient, però no s'acabaven de transformar en gol. Així doncs, com

no podia ser d'altra manera en aquest partit, tocava apostar per la pilota aturada. Després d'un córner, al minut 73, va ser Pol Simó el que es va imposar amb força en el joc aeri i va posar les taules al marcador. D'aquí fins al final el partit es va obrir i van arribar ocasions per les dues bandes, però l'empat a 1 ja no es va moure del marcador i es va confirmar com el resultat final.

C F Artesa de Lleida 2 – C F Igualada 2 (30-09-2023) **EL C. F. ARTESA S'ABONA A L'EMPAT**

En l'inici de la primera part es van veure dos equips que van sortir ben plantats al camp, a competir de tu a tu pel partit. Aquest inici igualat poc a poc es va anar decantant pel conjunt visitant que, sense disposar de grans ocasions a l'àrea artesenca, sí que es va saber plantar a camp contrari a través de bones pressions i d'estar més atents a segones jugades. Així, amb l'Igualada posat més a camp contrari, va arribar el gol visitant després d'una pilota a l'esquena de la defensa local rematada amb el cap. Amb el 0 a 1 s'arribava al descans.

A la segona part l'Artesa va plantejar un canvi de sistema que, just a la primera jugada, ja va donar els seus fruits. Després d'una pilota lluitada pels davanters, Reluy xutava des de fora l'àrea i el rebot del porter era aprofitat per Marc Rubió per empatar el partit. Aquest gol tan aviat va donar ànims als blanc-i-blaus. De fet, l'Artesa va remuntar el resultat, al minut 57, després d'una falta lateral que acabava amb una pilota rebotada dins l'àrea que queia als peus de Sergi Reluy que no desaprovava l'oportunitat. Ja amb el resultat a favor, l'Artesa va saber donar un pas endarrere, posicionar-se bé en defensa i era el conjunt de l'Anoia el que no trobava la manera de generar un

perill clar. Això fins l'última jugada de partit on, després d'una contra, un jugador rival engaltava la pilota a la frontal de l'àrea i empatava el partit amb un golàs per l'esquadra.

Amb l'empat a 2 final l'Artesa suma el seu tercer punt de l'any i, tot i seguir imbatut, segueix sense poder sumar la primera victòria a la categoria.

C F Artesa de Lleida 1 – C E Júpiter 0 (08-10-2023) **PRIMERA VICTÒRIA ARTESENCA A 1ª CATALANA**

A l'inici de partit, el Júpiter va sortir ben posicionat al camp i semblava que plantejaria un partit de tu a tu, però ràpidament es va observar que l'aposta visitant seria la de tancar-se bé en defensa, assegurar la porteria a 0 i buscar les seves opcions al contraatac. Amb aquest plantejament, el partit podria haver canviat cap al quart d'hora d'enfrontament, quan l'àrbitre va xiular un penal a favor de l'Artesa, però Reluy va desaprovat l'oportunitat. Tot i això, l'Artesa no es va ensorrar, va saber mantenir la possessió de la pilota durant tota aquesta primera part i era l'equip que plantejava més dins el terreny de joc. Malgrat el domini, no va haver grans ocasions i amb el 0 a 0 inicial es va arribar al descans.

Fotografia: @ingridseguraphotos

Ja en la segona, el domini artesenc es feia cada cop més palès i les ocasions anaven caient (i desaprovant-se) pels locals. Cal destacar que en tot moment el conjunt visitant es defensava en un

bloc baix i que les interrupcions eren constants per culpa de faltes per tallar el ritme local. Malgrat la duresa rival, va ser l'Artesa el qui es va quedar en 10, després d'una rigorosa expulsió en una falta al mig del camp. Tanmateix, el que semblaven males notícies es van convertir en immillorables, ja que el conjunt barceloní es va decidir obrir i anar a l'atac. Amb un Júpiter més abocat en atac, en una ràpida contra al minut 88, Sergi Reluy es va poder redimir del penal fallat i va definir, amb qualitat, davant la sortida del porter per posar l'1 a 0 final al marcador.

Així doncs, a la quarta va a la vençuda i l'Artesa, que segueix imbatut, aconseguix sumar una importantíssima victòria per començar a sumar de 3 en 3.

F C Pirinaica 1 – C F Artesa de Lleida 1 (15-10-2023) **VALUOSÍSSIM EMPAT A MANRESA EN ELS ÚLTIMS MINUTS**

L'enfrontament es va iniciar amb l'entrada al camp d'una Pirinaica molt endollada, en què l'Artesa va veure des del primer moment que seria un partit difícil. Ràpidament, els locals van dominar el ritme del partit i van anar arribant diverses ocasions de perill, sobretot a pilota aturada (ja sigui a través de faltes laterals, córners o, fins i tot, els serveis de banda). En aquests minuts l'Artesa es veia superat i no sabia com contrarestar el domini local. Fruit d'aquest domini, i just abans del descans, la Pirinaica es va avançar al marcador després d'una jugada per banda que finalitzava amb encert a l'àrea. 1 a 0 i descans.

Fotografia: @ingridseguraphotos

En la segona part, i malgrat l'intent artesenc de canviar el plantejament, la Pirinaica seguia amb el seu bon futbol i controlant el partit. Tanmateix, al minut 67, una expulsió per doble targeta groga d'un jugador local va fer canviar el signe del partit. La Pirinaica va fer una passa enrere i l'Artesa va anar

endavant buscant trobar un resultat positiu. Tot i la situació de desavantatge numèrica local, la Pirinaica va defensar-se molt bé i, tot i que l'Artesa gaudia de més ocasions, era la Pirinaica qui generava les més perilloses. Finalment, a les acaballes del partit, una acció fortuïta dins l'àrea local va acabar amb un penal a favor de l'Artesa. La responsabilitat va recaure en Gerard Tió, que no perdonava i feia pujar l'empat a 1 final al marcador.

C F Artesa de Lleida 1 – Club Sant Cugat Futbol 1 (22-10-2023) **QUART EMPAT A 1 DE LA TEMPORADA PER SEGUIR IMBATUTS**

El partit va començar de la pitjor manera possible pels interessos locals ja que, just al minut 6, l'equip del Vallès Occidental aprofitava una jugada embolicada dins de l'àrea per, després d'una sèrie de rebots i aprofitar una pilota morta al segon pal, avançar-se al marcador. Aquest gol va arribar durant els minuts inicials de tempteig típic d'aquesta mena de partits però, a partir del gol, l'Artesa va fer-se amb el domini de la pilota i del partit i va poder desplegar el seu joc habitual. De fet, ja a la primera part va crear diverses ocasions de perill (que no va saber aprofitar) i va obligar al Sant Cugat a defensar-se en bloc baix i buscar les seves opcions a la contra.

L'inici de la segona part presagiava la mateixa tònica pels segons 45 minuts, però l'expulsió per doble targeta groga del local Lozano semblava que complicaria les coses pel conjunt artesenc. Malgrat l'expulsió i la superioritat numèrica visitant, l'Artesa no va cessar de seguir sent l'equip que plantejava un joc ofensiu i en busca

CLASSIFICACIÓ

P	EQUIPS	NOM	J	PARTITS			GOLS		
				G	E	P	F	C	
1		SAN MAURO, U.D. A	19	8	6	1	1	17	4
2		MARTINENC, F.C. A	19	8	6	1	1	14	5
3		SAN JUAN AT. DE MONTCADA, U.E. A	17	8	5	2	1	13	7
4		ARTESA DE SEGRE, C.E. A	13	8	4	1	3	7	8
5		ARTESA LLEIDA, C.F. A	12	8	2	6	0	11	6
6		CASTELLAR, UNIO ESPORTIVA A	10	8	3	1	4	12	12
7		TARREGA, U.E. A	10	8	3	1	4	10	12
8		UNIFICACION LLEFIA, C.F. A	10	8	3	1	4	11	14
9		JÚPITER, C.E. A	10	8	3	1	4	9	13
10		SANT CUGAT FUTBOL CLUB A	9	8	2	3	3	9	10
11		BORGES BLANQUES, C.F. A	9	8	2	3	3	8	10
12		JOANENC, F.C. A	9	8	3	0	5	14	18
13		TURO PEIRA, C.C.D. A	9	8	2	3	3	7	12
14		IGUALADA, C.F. A	8	8	1	5	2	10	9

Fotografia: @ingridseguraphotos

de l'empat. Això, sumat als canvis ofensius, va fer que arribés el premi. Després d'una gran jugada per banda de Manel i Reluy, aquest últim feia l'assistència en una passada enrere que rematava Eric Palacios amb qualitat al fons de la xarxa. El gol arribava al minut 76 i, d'aquí fins al final, el partit es va obrir i els 2 conjunts van poder sumar els 3 punts, però el marcador no es va moure tot i una claríssima ocasió visitant que van desaproveitar.

HO HEM LLEGIT A...

Diari Segre, dijous 14-09-2023

FUTBOL PRIMERA CATALANA

El debut més il·lusionant

Artesa de Lleida. L'equip de la població més petita del grup s'estrena a la categoria, en la celebració del seu centenari, mantenint el bloc i després d'aconseguir 3 ascensos en 6 anys

REDACCIÓ

[ARTESA DE LLEIDA] El CF Artesa de Lleida, debutant a la categoria en l'any del seu centenari, afronta la temporada amb la il·lusió d'aconseguir la permanència com a primer objectiu. L'equip del Segrià, liderat des de la banqueta pel jove tècnic Sergi Reig en la seua tercera temporada al club, ha apostat per la continuïtat del bloc de jugadors que ha aconseguit tres títols de Lliga, passant de Quarta a Primera Catalana en sis anys.

Són sis les noves incorporacions que ha fet l'equip amb la intenció d'apuntalar determinades posicions en una plantilla que ha sabut combinar molt bé joventut amb experiència. El

SIS REFORÇOS

Han arribat només sis reforços: Pau Bosch, Pol Simó, Yilson Banguero, Pol Ibars, Dani Ibars i Joel Farré

La plantilla de l'Artesa de Lleida de cara a la temporada 2023-24, en què debutarà a Primera Catalana.

LA PLANTILLA

NOM	EDAT	DEMARCACIÓ	PROCEDÈNCIA	NOM	EDAT	DEMARCACIÓ	PROCEDÈNCIA
Adrián Candel	21	Porter	Artesa Lleida	Alexandru Pagu	19	Mig	Artesa Lleida
Pau Bosch	23	Porter	Mollerussa	Pol Ibars	20	Mig	Alcarràs
Marc Mòdol	21	Defensa	Artesa Lleida	Manu Rueda	21	Mig	Artesa Lleida
Xavier Catalán	21	Defensa	Artesa Lleida	Éric Palacios	22	Mig	Artesa Lleida
Ferran Peiró	25	Defensa	Artesa Lleida	Dani Ibars	18	Mig	Lleida Esport.
Marc Pifarré	25	Defensa	Artesa Lleida	Joel Farré	19	Mig	Atlètic Segre
Gerard Tió	27	Defensa	Artesa Lleida	Marc Hortal	32	Mig	Artesa Lleida
Pol Simó	20	Defensa	Alpicat	Marc Rubió	21	Davanter	Artesa Lleida
Yilson Banguero	23	Defensa	Alcarràs	Manel Lozano	24	Davanter	Artesa Lleida
Marc Rius	20	Mig	Artesa Lleida	Sergi Reluy	21	Davanter	Artesa Lleida
Manel Grau	26	Mig	Artesa Lleida	Markel Álvarez	23	Davanter	Artesa Lleida

Pressupost: 60.000 euros.

Socis: 250.

Any de fundació: 1923.

Estadi: Mpal. d'Artesa de Lleida.

President: Ramon Ribera.

Objectiu: Permanència.

■ **Sergi Reig complirà la tercera temporada al capdavant de l'equip, que ha mantingut el bloc que va aconseguir l'ascens.**

fet de ser la població més petita (1.500 habitants) de tots els equips del grup i la seua proximitat a la capital del Segrià provoca que, any rere any, la plantilla es vagi polint amb joves valors que fan el salt a la categoria amateur.

Els nous reforços arriben amb el porter Pau Bosch (Mollerussa), els defenses Pol Simó (Alpicat) i Yilson Banguero (Alcarràs) i els centrecampistes Pol Ibars (Alcarràs), Dani Ibars (Lleida Esportiu) i Joel Farré (Atlètic Segre).

La plantilla ha tingut la baixa d'última hora d'Adrián Espinar, jugador que ha estat seleccionat per disputar la Kings League que organitza Gerard Piqué amb l'equip Jijantes FC, propietat del periodista i streamer

Gerard Romero. Ramon Ribera és el nou president del club després de rellevar aquest estiu Alfonso Batlle que, després de complir quatre anys de mandat, ha cedit el lloc encara que continua com a directiu de la junta. A més, la directiva compta amb dos membres més respecte a la

passada temporada, per la qual cosa ja són deu els components de la junta.

Humilitat i treball

Ramon Ribera té molt clar que el club continua apostant per la humilitat i el treball per buscar la permanència en la se-

ua estrena a la categoria. "Crec que ho aconseguirem perquè hi ha bon entrenador i bona plantilla. A més, tant jugadors com cos tècnic i directiva tenim clar, de cara a aquest imminent inici de Lliga, que caldrà treballar amb força dins i fora del terreny de joc", explica.

"Sabem que som un equip modest, però també que la temporada 2016-17 érem a Quarta Catalana i en sis anys hem arribat fins aquí", assenyala Ramon Ribera. L'Artesa començarà la Lliga aquest diumenge al camp de la Unificació Llefia (12.00 hores).

ARTESA DE LLEIDA, 1953

FOTOGRAFIA AÈRIA DE TON SIRERA

Foto: Ton Sirera Jené. Arxiu fotogràfic de l'IEI de la Diputació de Lleida

ENTRETENIMENTS

SOPA DE LLETRES

Miquel À. Navarro

SUDOKU

Lluís Gil

Busqueu i trobareu els noms d'onze cases d'Artesa, alguna ja desapareguda

A	L	U	S	N	O	C	I	R	T
T	I	P	O	L	R	U	E	F	E
R	E	I	F	E	I	V	O	I	O
A	G	X	U	K	R	Y	L	F	X
M	A	C	R	A	N	G	I	E	N
P	S	U	P	E	Y	E	S	L	A
E	N	S	U	G	U	A	D	I	G
G	E	G	L	D	M	G	E	S	L
L	I	J	U	O	E	H	U	S	E
S	T	A	T	I	R	O	J	A	D

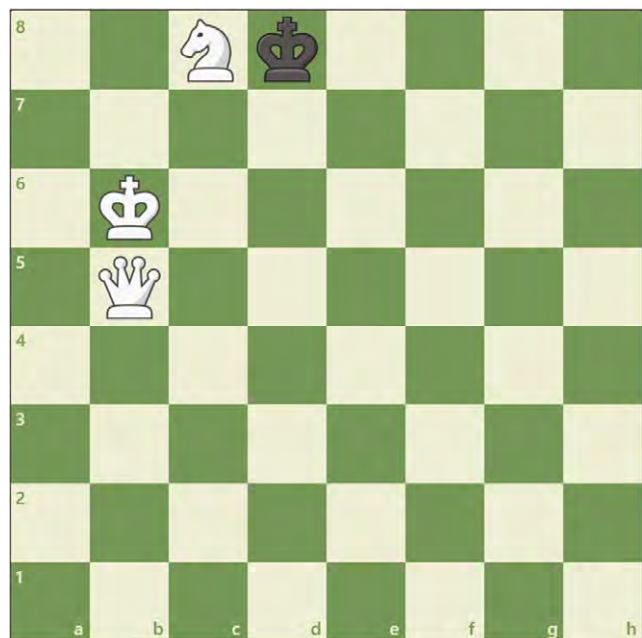
	8			3		5	9	
				9			1	
6	9					8		4
			6					
9		7		6	1	3	8	
8	5	3	7			9		
4	6		3		5			
5					7		2	
			2				5	

PROBLEMA D'ESCACS

Abert Batiste

Una posició simple però seràs capaç de trobar la solució?

Juguen blanques i guanyen la partida en dos moviments

ENIGMA

Ens sabríeu dir el nom d'aquests estri i per a què s'usava?

Sol·lució a l'enigma de la revista anterior:

Eren unes graelles amb tapa.

No vam tenir cap resposta.

MOTS ENCREUATS

Miquel A. Navarro

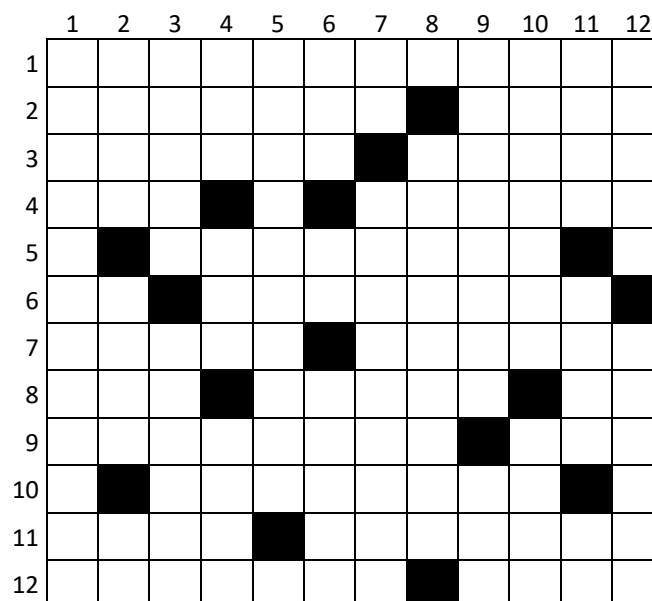
Solucions a la pàgina 39

HORITZONTALS

1. Certa ordre d'ocells. **2.** Xiroia, satisfeta. Trepitgi el raïm. **3.** Donant petons. Un de romà. Consonant repetida. **4.** Llevant. Nitrogen. Serralada del País Basc. **5.** Cinquanta. Deixa a l'estacada. Vocal. **6.** Article girat. Acció d'atjar. **7.** Una mosca no el fa. Al revés, anhela, aspira. **8.** Vaixell. Família d'ocells exòtics. De símbol AU. **9.** Es canten al tuti. Plaent, agradós. **10.** Vocal. Garlaren, xerraren. Mil. **11.** Plural de consonant. Enllaces, subjectes. **12.** Té forma de fletxa. Adorn, sanefa.

VERTICALS

1. Dones de certa població del Garraf. **2.** Ferit en la dignitat. Personatge bíblic. Nota musical. **3.** Mena de trena al cabell. De raça berber. **4.** Nom de dona. Rogenc, roig fosc. Deixi rasat. **5.** Que té la mateixa natura. Tona. **6.** Institut Sòcio-Tecnològic. Conjunció negativa. Allà, lluny. **7.** La nota d'abans. Relativa al llatí, cap per avall. **8.** La rodona. Semblant al camell. **9.** Reforma Protestant. Planta medicinal, diuen i en plural. Jo i només jo. **10.** Al revés, lloem, honrem. Que no té cua. **11.** Roman, es troba. No viu, cap per avall. Article. **12.** Atuell per a guardar oli. Diaris i periòdics.

HO HEM LLEGIT A...

Diari Ara, dimarts 31-10-2023

l'entrevista

JORDI ORÓ

Pagès i cantautor

“Als setanta els pagesos no es creien que un músic cantés per a ells”

ALBERT GONZÁLEZ FARRAN

Diu que és la versió ponentina de Raimon. A Jordi Oró (Artesa de Lleida, 1950) se'l recorda perquè als anys setanta pujava sobre els tractors, guitarra en mà, i cantava pels drets dels pagesos de Lleida. Membre del grup Els Tartanys, ara acaba de publicar el llibre *Cròniques d'un pagès cantautor* (Pagès Editors), testimoni d'uns temps de cançó reivindicativa.

Cantautor o pagès?
Cantautor.

Per què?
L'any 1985 vaig plegar de fer de pagès. No em guanyava la vida. La pagesia és un campí qui pugui.

Però les seves cançons reivindiquen el camp.
Va ser un fet circumstancial. Em va agafar en uns moments molt determinants de la meua vida.

Eren temps de la Nova Cançó.
Aquí a Ponent érem una petita versió dels Setze Jutges.

¿Va connectar amb els cantautors de Barcelona?
Els de Lleida érem un sector a part. Com diuen, la marinada sempre arriba tard.

Què fa que a Lleida sigui tan difícil tot plegat?
Això és territori comanxe. A partir de la Panadella, sempre hem estat un altre món.

Però en un concert de Bellpuig, l'any 1976, vostè ho va petar.
Compartia cartell amb la Marina Rossell, l'Ovidi Montllor, el Xavier Ribalta...

Com ho va fer per connectar tan bé amb el públic?
Cantava la pagesia davant de pagesos. Vaig trencar esquemes amb la meua simpatia i el meu accent lleidatà. Em sentia molt bé dalt de l'escenari.

“Al camp ara predomina l'individualisme, cadascú busca el seu propi rendiment i no hi ha organització”

¿Jordi Oró hauria triomfat més a Barcelona?
No ho sé... Jo tenia una gran acollida entre els camperols de Lleida i vaig ser el cantautor d'Unió de Pagesos.

I després de tota aquesta lluita?
Després, res. L'any 1977 va acabar la meua carrera musical.

Per què va ser tan curta?
No tenia cap padrí, estava sol, sense infraestructura, sense xarxa, sense múscol.

Soc d'una família humil i havia de guanyar-me la vida.

¿Almenys va servir per canviar el món?
En aquell moment va il·lusionar. Va ser bonic mentre va durar.

Poetitzant el camp, vostè va ser únic.
No hi ha gaires cantautors que ho hagin fet, la veritat.

I M'agrada ser pagès, tot un himne.
Va aixecar esperances. En aquella èpo-

ca els pagesos no es podien creure que un músic parlés d'ells. Encara avui molts se'n recorden.

En què ha canviat la pagesia?
Ara predomina l'individualisme. Cadascú busca el seu propi rendiment i no hi ha organització per fer front als mercats.

Doni'm un missatge optimista.
Com vols que te'l doni? La sequera, els preus, la desconfiança, la desil·lusió... És el que hi ha, *my friend!*

Als setanta cantava “Pagès, camperol / no lluitos tot sol / uneix-te amb los altres”. ¿Ja no és vàlid, aquest discurs?
La lluita pagesa ha canviat. Ara hi ha burocràcia i els joves no volen continuar.

Quina necessitat ha tingut per escriure la crònica d'aquells temps?
Cap. Volia engegar-los a la fresca quan m'ho van proposar.

I per què ho ha acabat fent?
Perquè el record no quedi en l'oblit. És el retrat de tota una època.

Té bona memòria?
M'ha anat venint a mesura que he anat escrivint. Però també he estripat molts fulls durant el procés

Vostè ha estat tota la vida reinventant-se...
No he tingut més remei. M'he format continuament en la música, em vaig treure el graduat escolar quan tenia 40 anys i... ah! *I speak a little bit of English.* [Riu]

Per cantar els Beatles?
Sí. Ho fem per distreure'ns. Un cop a la setmana ens trobem els vells amics per assajar i actuar en llars de jubilats de la zona. No gran cosa, ja som grans.

Com els Rolling...
[Torna a riure] Nosaltres, com els bons, anem a tocar sempre amb baix, guitarra i bateria. —

ARA I SEMPRE TRIEM PRODUCTES I COMERÇOS LOCALS
COMPREM A ARTESA, FEM POBLE!

TELÈFONS I HORARIS D'INTERÈS

Ajuntament 973 16 71 62
 Assistent social dimecres alterns 973 16 71 62
 Correus 9h a 10h de dilluns a divendres
 Farmàcia 973 16 72 04
 Veterinari de la Protectora Local:
 Emma Solé 618 90 95 12

Clínica Ica Natura (Pardinyes) 973 22 82 22
 Clínica Riu Ebre (Cap Pont) 973 21 65 49
 Consultori mèdic local.....973 16 72 91
 Metge urgències Dies feiners 15h a 8h i els festius
 tot el dia .....973 14 20 29 / 973 14 20 33
 Museu .....973 16 71 62 (Ajuntament, hores convingudes)

SOLUCIONS ALS ENTRETENIMENTS

ESCACS

Solució:

- Da4; Rxc8 (sent la unica jugada possible per les negres)
- De8++

MOTS ENCREUATS

HORIZONTALS

1. CORACIFORMES. 2. UFANOSA. PISI. 3. BESANT. D. TTT. 4. EST. N. ARALAR. 5. L. ABANDONA. A. 6. LE. ATIA-MENT. 7. ESTIU. PRETEN. 8. NAU. REIDS. OR. 9. QUARANTA. AMÉ. 10. U. RALLAREN. M. 11. EFES. LLIGUES. 12. SAGITAL. ORLA.

VERTICALS

1. CUBELLENQUES. 2. OFÉS. ESAU. FA. 3. RASTA. TUARG. 4. ANA. BAI. RASI. 5. CONNATURAL. T. 6. IST. NI. ENLLÀ. 7. FA. LLATINADA. 8. O. DROMEDARI. 9. RP. ANETS. EGO. 10. ENALTIM. ANUR. 11. ESTÀ. MORT. EL. 12. SITRA. PREMSA.

SUDOKU

2	8	1	4	3	6	5	9	7
3	7	4	9	5	8	2	1	6
6	9	5	1	7	2	8	3	4
1	2	6	8	9	3	7	4	5
9	4	7	5	6	1	3	8	2
8	5	3	7	2	4	9	6	1
4	6	2	3	8	5	1	7	9
5	3	9	6	1	7	4	2	8
7	1	8	2	4	9	6	5	3

SOPA DE LLETRES

ROJA DEL GANXO. CÒNSUL. GUERXET. ESPARVER. TOMÀS. MARTA. DÉU. ESCUER. FELISSA. RITA. SIGÜENYO

IMATGES D'AHIR

La plaça i el carrer de la Bassa a principis dels anys setanta del segle XX

Lectura del manifest de l'11 de setembre

Lectura del manifest de l'1 d'octubre

Jornada animalista

Jornades Europees de Patrimoni

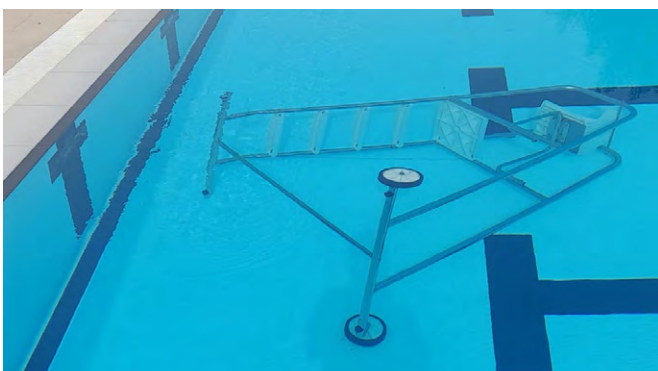
IMATGES D'ACTUALITAT

Castanyada de l'AJALL

Nova ubicació de la minideixalleria

Invicisme

Castanyada a l'escola. Foto: Escola Els Til·lers